

เหตุปัจจัยอันเป็นเครื่องกำหนดนโยบายกิจการป่าไม้ของไทย

ปัญหาที่นำไปสู่การจัดตั้งกรมป่าไม้ ก่อนที่ประเทศไทยจะได้จัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๘ รัฐบาลได้ประสบปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องป่าไม้มาก่อนแล้ว และปัญหาเหล่านี้พอจะแบ่งออกได้เป็น ๓ ปัญหาใหญ่ ๆ คือ

- ก. ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ
- ข. ปัญหาการปกครองภายในหัวเมืองเหนือ
- ค. ปัญหาทางคมนาคมเศรษฐกิจ

โดยที่จะกล่าวถึงปัญหาต่าง ๆ อย่างละเอียดดังต่อไปนี้

ก. ปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ ในระยะคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมหาอำนาจตะวันตกดำเนินการแข่งขัน เพื่อแสวงหาอาณานิคมในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่สำคัญได้แก่ ประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส ประเทศมหาอำนาจทั้ง ๒ ได้แผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองเข้าไปในดินแดน โดยเฉพาะประเทศที่ตั้งอยู่บนเส้นทางเดินสินค้า และประเทศที่มีการปกครองอ่อนแอ

๑พรพรรณ จงวัฒนา, กรณีพิพาทระหว่างคนในบังคับอังกฤษกับชาวลาว
เชียงใหม่อันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามเข้าจัดการปกครองมณฑลพายัพ (ค.ศ. ๑๘๕๕ -
ค.ศ. ๑๙๐๒), (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๑๓๕.

เพราะประเทศเหล่านี้ก็ขวางความสะดวกทางการค้าของตน^๑ สำหรับการขยายอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของอังกฤษเข้ามาในดินแดนลานานันั้นเกิดขึ้นภายหลังที่อังกฤษชนะสงครามพม่าครั้งที่ ๑ และ ๒^๒ โดยได้ยึดครองหัวเมืองมอญและพม่าตอนล่างซึ่งมีเขตแดนติดต่อกับลานนาไทย เมื่ออิทธิพลของอังกฤษขยายออกมาใกล้กับดินแดนเหล่านี้จึงปรากฏว่ามีชาวพม่าในบังคับอังกฤษเดินทางเข้ามาพำจำไม่ในดินแดนลานนากันมาก^๓ โดยเฉพาะหลังสงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าครั้งที่ ๒ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๐ เริ่มมีคนอังกฤษเข้ามาลงทุนทำกิจการพำจำไม่ในเชียงใหม่ รวมทั้งชาวพม่าในบังคับอังกฤษด้วย เป็นผลทำให้กิจการพำจำไม่เจริญขึ้นและอิทธิพลของอังกฤษในเชียงใหม่ก็เริ่มปรากฏขึ้นจากทางเศรษฐกิจโดยตรง^๔ แต่ต่อมาการติดต่อเรื่องพำจำไม่นี้โลกอให้เกิดการเกี่ยวข้งในทางการเมืองขึ้นโดยทางอ้อม^๕ กล่าวคือ เมื่อคนอังกฤษตลอดจนคนในบังคับอังกฤษสามารถเดินทางเข้ามาในบริเวณนี้ได้โดยง่าย และ

^๑ เฑซ บุนนาค, "ขบถเงี้ยวเมืองแพร์ ร.ศ. ๑๒๑" สังกมศาสตร์ปริทัศน์, ๖(กันยายน - พฤศจิกายน, ๒๕๑๑), : ๗๕.

^๒ อังกฤษชนะสงครามกับพม่าครั้งที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๓๖๘ ครั้งที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๔๑๐.

^๓ A.C. Pointon, The Bombay Burmah Trading Corporation, Ltd., 1863 - 1963, (Southampton : The Mellbrook Press, 1964), p. 34.

^๔ ม.ล.มานิจ ชุมสาย, "เชียงใหม่กับอังกฤษ" วารสารมนุษยศาสตร์, ๑(เมษายน - มิถุนายน, ๒๕๑๓) : ๑๕.

^๕ ดร.แถมสุข นุ่มนนท์, "อิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของอังกฤษในเมืองเชียงใหม่" รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดี, (ครั้งที่ ๑, ลานนาไทย), (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๑), หน้า ๑๓๘.

การติดต่อระหว่างลานนากับอังกฤษในสมัยนั้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการทำป่าไม้ ซึ่งคนในบังคับอังกฤษ ได้แก่พวกหม่า มอญ และไทยใหญ่พากันมาขอเช่าทำกิจการป่าไม้ ในเขตเชียงใหม่จากผู้ครองนครและเจ้านายเจ้าของป่ากันมากมาย เพราะฉะนั้น การแก่งแย่งเพื่อทำป่าไม้ก็เกิดขึ้น จนกระทั่งโลกกลายเป็นกรณีพิพาทระหว่างเจ้านาย ผู้เป็นเจ้าของป่า กับบรรดาคนในบังคับอังกฤษ ถึงกับมีการฟ้องร้องต่อเจ้าหน้าที่อังกฤษ ที่เมืองมะละแหม่ง และรัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ เอง ๆ กรณีพิพาทที่เกิดขึ้นนี้มีผล กระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับอังกฤษไม่มากนักน้อย ประกอบ กับกรณีพิพาทส่วนใหญ่ก็มีสาเหตุมาจากเรื่องป่าไม้และมักเป็นเรื่องฟ้องร้องระหว่าง คนในบังคับอังกฤษกับพระเจ้าเชียงใหม่ ซึ่งทั้งหมดนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากสนธิสัญญา บาวริงระหว่างไทยกับอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๘ ตามสนธิสัญญาข้อ ๒^๒ ซึ่งมีส่วน ในการอำนวยความสะดวกประโยชน์ให้แก่คนอังกฤษ และคนในบังคับอังกฤษในหัวเมืองลานนา ทั้งนี้เพราะเมื่อมีการแก่งแย่งขอสัมปทานกันมากขึ้น ประกอบกับคนเหล่านี้ไม่ยอมเชื่อฟังพระเจ้าเชียงใหม่ในกรณีที่จะเสื่อมเสียผลประโยชน์ พระเจ้าเชียงใหม่ซึ่งถือ ตนว่ามีอำนาจสิทธิขาดในการปกครองดินแดนของตนอย่างเต็มที่ จึงสั่งลงโทษห้าม คัดไม้และลงโทษสถานอื่น ๆ อีกด้วย ทำให้พวกคนในบังคับอังกฤษเหล่านี้ซึ่งต่อมา ได้รับความแนะนำจากเบคซันพิตในพม่าให้นำเรื่องราวร้องทุกข์ต่อกงสุลอังกฤษที่กรุงเทพฯ ซึ่งกงสุลเองก็เป็นใจช่วยเหลือโดยทำการร้องเรียนต่อรัฐบาลไทยให้เรียกค่าปรับ จากพระเจ้าเชียงใหม่^๓

^๑พรพธม จงวัฒนา, เรื่องเคี้ยวกัน, หน้า ๔๗.

^๒ตามสนธิสัญญาข้อ ๒ กล่าวว่า . . . ถ้าคนอยู่ในบังคับอังกฤษจะเกิดวิวาทกันขึ้นกับคนอยู่ในบังคับไทย กงสุลกับเจ้าพนักงานฝ่ายไทยจะปลุกษาชำระตัดสิน ถ้าคนอยู่ในบังคับอังกฤษทำผิด กงสุลจะทำโทษตามกฎหมายอังกฤษ.

^๓สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ และพระยาราชนา, เทศาภิบาล, (พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๔๕๕), หน้า ๖๗.

ความไม่สงบสุขภายในและการเสียผลประโยชน์ ในเรื่องป่าไม้^๑เอง ทำให้ อังกฤษเริ่มหันมาสนใจทางการเมือง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสประเทศพม่าและเสด็จผ่านเมืองกั๊กกัตตาในปี พ.ศ. ๒๔๑๕ แอชลีย์ อีเด็น (Ashley Eden) ผู้สำเร็จราชการอังกฤษ ในอินเดียน กราบพุดเสนอให้เอา เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน เป็นจุดเริ่มทดลองการเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคน ในบังคับอังกฤษในไทย เพื่อแลกกับความสงบสุขของคนในบังคับอังกฤษในภาคนั้น ๆ รัฐบาลไทยก็ยินดียอมรับข้อเสนอ เพราะเห็นว่าการที่คนเอเซียในบังคับอังกฤษ ซึ่งเป็น คนผิวพรรณเดียวกัน และความเป็นอยู่ก็ไม่แตกต่างจากคนไทย แต่กลับมีสิทธิพิเศษเหนือคนไทย ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศเป็นเรื่องที่ไม่สมควร นอกจากนี้ ปัญหาเกี่ยวกับ ความปลอดภัยของคนในบังคับอังกฤษในดินแดนลานนาก็ได้ถูกหยิบยกมาเป็นหัวข้อในการ เจรจาในครั้งนี้อีกด้วย ในที่สุด ผลของการเจรจาก็ปรากฏว่ารัฐบาลไทยกับรัฐบาล อังกฤษ ได้ตกลงทำสนธิสัญญาเชียงใหม่ (The Treaty of Chiangmai)^๒ ฉบับแรกขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๑๖ ที่เมืองกั๊กกัตตา ประเทศอินเดีย ตามข้อตกลงรัฐบาล อังกฤษยอมให้ผู้นักพาคนไทยมีอำนาจตัดสินคดีความแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคนเอเซียในบังคับ อังกฤษในเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ในเมื่อผู้ตกลงยินยอมขึ้นศาลไทย ทางฝ่ายไทย ให้สัญญาว่าจะรักษาความสงบเรียบร้อย รักษาผลประโยชน์ทางการค้า ตลอดจน อ่านวยความสะดวกให้แก่การค้าซึ่งเป็นคนในบังคับอังกฤษในดินแดน ๓ เมืองดังกล่าว^๓ หนึ่ง สัญญาฉบับนี้ยังได้ระบุเกี่ยวกับการค้าขายที่สำคัญ คือ การทำป่าไม้วัย กล่าวคือ ได้มีข้อกำหนดให้เจ้าของป่าไม้ทำสัญญาอย่างรัดกุมกับผู้ขอเช่าทำ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยง กรณีพิพาทที่เกิดขึ้นเนื่อง ๆ ดังรายละเอียดของสัญญาข้อ ๑๐ และข้อ ๑๑ คือ

ข้อ ๑๐ ว่า คุณบังคับอังกฤษที่มีหนังสือเกินทางสำหรับตัว . . . ถ้า ผู้นั้นผู้ใดจะซื้อไม้สักไม้อ่านไม้ที่ป่าเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน

^๑พรพรรณ จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕.

^๒แกมสุข นุมนนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๑.

ต้องทำหนังสือสัญญาต่อเจ้าของป่าให้มีกำหนดมี หนังสือสัญญานั้นทำเป็นสองฉบับ
เอาไวกนละฉบับ กองประทับตราครุฑราชการไทยที่เมืองเชียงใหม่ . . .
และประทับตราเจ้าเชียงใหม่ด้วย และตราครุฑที่เมืองเชียงใหม่ต้องสงสำเนา
หนังสือสัญญาข้อไม้มัน ไทแกขุนนางอังกฤษที่ตั้งอยู่เขตรแดนของสะลิน^๑ ฉบับหนึ่ง
ทุกครั้ง ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดที่เป็นคนในบังคับอังกฤษมีหนังสือสำหรับตัว คัดไม้กวนไม้ใน
ป่าตำบลหนึ่งตำบลใด เจ้าของป่าไมยอม ถ้าเกินกำหนดสัญญาที่นำไวแล้วนั้นกอง
ไทรากตามลประโยชน์ที่เสียให้แก่เจ้าของป่าตามกฏอังกฤษในกรุงเทพฯ ฉะ
ขุนนางอังกฤษที่เขตรแดนของสะลินเห็นสมควร ถ้าผู้นั้นไม่มีหนังสือสำหรับตัวแล้ว
ต้องชำระตามศาลแลกฎหมายเมืองนั้น . . .

. . . ข้อ ๑๑ ว่า ราชการที่เมืองเชียงใหม่ . . . แลเจ้าเชียงใหม่ต้อง
ห้ามอย่าให้เจ้าของป่าผู้หนึ่งสัญญาขายไม้ป่าไมในป่าตำบลเดียวเป็นสองราย
สามราย แลห้ามอย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใด ไปตัดถาลบตราที่เป็นเจ้าของแต่ใดก็ตัดตราไว้
แลต้องช่วยลูกกาที่ตัดไม้ซื้อไม้ตามสมควรจะไคเกบไม้ของตัวใด ถ้าเจ้าของป่า
ไม้ไม่ไคตัดไม้ กวนไม้ ถ้าไม่ไคถอยไม้ตามหนังสือสัญญาข้อไม้วีไว้ในหนังสือ
สัญญาข้อ ๑๐ ในตราครุฑที่เมืองเชียงใหม่ กับเจ้าเชียงใหม่ บังคับให้เจ้า
ของป่าเสียกาช่วยการไคกับผูซึ่งไคทำหนังสือสัญญานั้นพอสมควร ตามกฎหมาย
ฝ่ายสยาม . . . ๒

โดยปกติเมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างคนในบังคับอังกฤษกับคนพื้นเมืองขึ้นครั้งใด
กงสุลอังกฤษรับภาระในการฟ้องร้องต่อรัฐบาลไทยให้ดำเนินการเรียกค่าปรับจากพระ-
เจ้าเชียงใหม่ และบรรดาเจ้านายที่เกี่ยวข้องในกิจการป่าไม้เหล่านั้น เมื่อรัฐบาลไทย
และรัฐบาลอังกฤษตกลงทำสัญญาเชียงใหม่ฉบับแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไคทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยานรินทรราชเสนี เป็น

^๑เมืองในประเทศพม่า.

^๒ประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ ๘ - ๑๐ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๒๕),
หน้า ๑๔๓ - ๑๕๑, สัญญาเชียงใหม่ วันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๑๖.

ชาหลวง^๑ ขึ้นไปตัดสินว่ากล่าวเปรียบเทียบคดีความที่เชียงใหม่^๒ ให้ดูลงไป ตามสัญญาข้อที่ ๕ ที่ว่า ". . . สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามจะตั้งผู้ซึ่งสมควรให้เป็นกระลาการที่เมืองเชียงใหม่ . . ." ^๓ ซึ่งตำแหน่งชาหลวงกระลาการนี้เป็นตำแหน่งรับผิดชอบในเรื่องทำให้อำนาจรัฐบาลกลางส่งไปถึงหัวเมืองไครวคเร็วและใกล้ชิดยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านการรักษาความสงบ การศาล และการควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ปรากฏว่าคดีความเรื่องป่าไม้ยังไม่ยุติ และเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากกงสุลอังกฤษได้เข้ามามีบทบาทในการเรียกร้องผลประโยชน์ให้คนในบังคับของตนอย่างชัดเจนจนถึงกับมีการโต้เถียงระหว่างกงสุลอังกฤษกับรัฐบาลไทยอยู่เนือง ๆ^๔

สนธิสัญญาเชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๒๔๑๖ ไม่ได้ให้ผลประโยชน์แก่อังกฤษและไทยเท่าที่ควรเพราะข้อพิพาทระหว่างคนในบังคับอังกฤษกับชาวพื้นเมืองยังคงมีอยู่เสมอ^๕

^๑ ชาหลวงคนแรกที่ขึ้นไปประจำที่เชียงใหม่มีอีกชื่อว่าชาหลวงสามหัวเมือง ส่วนอำนาจหน้าที่ของชาหลวง ก็คือ ดูแลราชการในเมืองเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน ตางพระเนตรพระภรรยาสมเด็จเจ้าอยู่หัว, ไทก่าแนะนำสั่งสอนเกี่ยวกับการปกครองภายในดินแดนส่วนนาให้สอดคล้องกับความต้องการของรัฐบาลที่กรุงเทพฯ เป็นผู้ติดต่อรายงานและทำใบบอกเรื่องราวมายังกรุงเทพฯ โดยสม่ำเสมอ เพื่อให้รัฐบาลไทรราชกิจการต่าง ๆ ในดินแดนประเทศราช แต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินคดีความต่าง ๆ

^๒พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๘.

^๓ประชุมกฎหมายประจำศก, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๖.

^๔N.J. Brailey, "Chiangmai and the Inception of an Administrative Centralization Policy in Siam (II)", South East Asian Studies XI : 4(March, 1974), pp. 439 - 469. สุจิตรา วุฒิสถิตินทรรวบรวมใจความลงพิมพ์ใน จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ ๒(มกราคม, ๒๕๑๘) หน้า ๗๘.

^๕พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๘.

^๖แถมสุข นุมนนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๑.

และในกรณีที่เกิดคดีความขึ้นก็ต้องส่งเรื่องราวมาฟ้องร้องต่อกงสุลอังกฤษที่กรุงเทพฯ หรือเจ้าหน้าที่อังกฤษที่ยังอยู่ในพม่า ให้เป็นผู้พิจารณาตัดสินความ ตามที่ตนในบังคับอังกฤษต้องการ^๑ ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับในคดีต้องเสียเวลาเดินทางมายังกรุงเทพฯ หรือ มิฉะนั้นก็ต้องเดินทางย้อนกลับไปพม่าอีก ดังนั้นเมื่อหนังสือสัญญาฉบับนี้ไม่สามารถอำนวยความสะดวกแก่กล่าว รัฐบาลไทยและรัฐบาลอังกฤษจึงได้ดำเนินการเจรจากันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อตกลงเปลี่ยนแปลงแก้ไขขอบพรมของสัญญาฉบับแรก โดยได้แลกเปลี่ยนสัตยาบัน เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๗^๒ ซึ่งก็คือสัญญาเชียงใหม่ ฉบับที่ ๒ ตามข้อสัญญา กล่าวไว้ว่า เมื่อคนในบังคับอังกฤษไม่ว่าชาวเอเชียหรือชาวยุโรปกระทำผิดจะต้องขึ้นตรงต่อศาลต่างประเทศซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาไทยและอังกฤษทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา และไทยยกเลิกสิทธิที่คนในบังคับอังกฤษเคยได้รับตามสัญญาปี พ.ศ. ๒๔๑๖ ที่ว่าจะขึ้นศาลไทยต่อเมื่อตนเองยินยอมแก่กงสุลอังกฤษมีสิทธิถอนคดีที่เกี่ยวกับคนในบังคับของตนจากศาลต่างประเทศไปศาลกงสุลได้ตลอดเวลาเมื่อเห็นสมควร^๓ สำหรับเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ได้กล่าวไว้ว่า "ถ้าคนในบังคับอังกฤษต้องการจะซื้อไม้หรือตัดไม้ในป่าของเมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ก็ให้ตกลงทำสัญญากับเจ้าของป่าไม้นั้น ๆ อย่างรัดกุม และให้มีหนังสือสัญญาป่าไม้ ๒ ชุดใหญ่ เขาและผู้ให้เขาถือกันไว้คนละชุดเพื่อเป็นหลักฐาน ถ้าเกิดปัญหาขึ้นภายหลัง"^๔ ทั้งรายละเอียดในข้อ ๑๑ และข้อ ๑๒ ของสัญญา คือ

ซึ่งกำหนดอยู่ในสัญญาข้อ ๕ ที่ว่า ". . . ถ้าไม่ยอมให้ระลาการที่เมืองเชียงใหม่ชำระคดีสิน ก็ต้องให้กงสุลอังกฤษในกรุงเทพฯ ฉาขุนนางอังกฤษที่ตั้งอยู่เขตแดนที่ยังของสินชำระคดีสิน . . ."

^๑พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๒.

^๒แกมสุข นุ่มนนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๒.

^๓พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓.

ข้อ ๑๑ ว่าคนในบังคับอังกฤษมีความปรารถนา จะซื้อไม้ค้ำไม้กานไม้
ที่ป่าเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูน ต้องทำหนังสือสัญญา
ต่อเจ้าของป่าใหม่กำหนดปี หนังสือสัญญานั้นทำเป็น ๒ ฉบับ เหววไว้คนละฉบับ
ต้องประทับตรากงสุลฉะวาสะกงสุลอังกฤษ และตราการไทยฉะวาสะหลวงที่เมือง
เชียงใหม่ . . . และประทับตราเจ้าของเมืองนั้นด้วย และหนังสือสัญญาเขา
ป่าใหม่เหล่านี้ จะต้องจดบัญชีไว้ที่กงสุลอังกฤษ และศาลไทยที่เมืองนคร
เชียงใหม่ทุกฉบับ กับผู้หนึ่งผู้ใดค้ำไม้กานไม้ในป่าตำบลหนึ่งตำบลใด เจ้าของป่า
ใหม่ยอมฎาเกินกว่าหนดหนังสือสัญญาจะไต่หาไฉฉะวาสะหลวงนั้นต้องให้ราคาผลประโยชน์
ที่เสียไปให้แก่เจ้าของป่าจะต้องทำตามธรรมเนียมประทับตราและจดบัญชีใหม่
อีกเหมือนกัน กฎธรรมเนียมลงชื่อประทับตรา และจดบัญชีหนังสือสัญญาทำป่าไม
นั้น จะกำหนดไว้แต่พอประมาณ แลตีพิมพ์ให้ทราบทั่วกัน

ข้อ ๑๒ ว่าตราการฉะวาสะหลวงไทยที่เมืองเชียงใหม่ . . . แล
พรอมกฎเจ้าของเมืองจะห้ามอย่าให้เจ้าของป่าทำหนังสือสัญญาขายไม้ ฉะ
วาสะใหม่ในป่าตำบลเดียวเป็นสองรายสามราย แลห้ามอย่าใหญ่หนึ่งผู้ใด ไปตีตรา
ฉะวาสะตราที่เป็นเจ้าของแต่ใดก็ตีตราไว้ แลต้องช่วยลูกกาที่ค้ำไม้ชื่อไม้ค้ำ
สมควร จะไต่เก็บไม้ของตัวผู้ใด ฉะวาสะของป่าไม้ให้ค้ำไม้กานไม้ ฉะวาสะใหม่
ดูอย่าตามหนังสือสัญญาชื่อไม้ที่หาไว้ในหนังสือสัญญาขอ ๑๑ ในตราการฉะ
วาสะหลวงไทยที่เมืองเชียงใหม่กับเจ้าของเมืองจะบังคับ ให้เจ้าของป่าเสียกา
ปวยการให้แก่ผู้ซึ่งไต่หาหนังสือสัญญานั้นพอสมควรตามกฎหมายฝ่ายสยาม . . .

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า การขยายอิทธิพลของอังกฤษในดินแดน
ล้านนาไทยนี้จำกัดขอบเขตเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจในระยะแรก โดยที่ต่อมาอังกฤษ
ก็เริ่มให้ความสำคัญในปัญหาเรื่องการเมืองถึงขนาดเข้ายึดครองดินแดน ๑๓ หัวเมือง
ซึ่งอยู่เขตชายแดนล้านนาไทยติดต่อกับประเทศพม่าใน พ.ศ. ๒๔๓๕ (ซึ่งจะได้กล่าว
ต่อไป) แต่ปัญหาบุตรตั้งที่ว่า ทำไมอังกฤษจึงไม่ยึดเชียงใหม่ ซึ่งนอกจากจะเป็นเมือง

กิจข. สารบัญสมุดพิเศษ รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒๑ (จ.ศ. ๑๒๔๔ - ๑๒๔๕)

ข้อที่ ๑๓, หนังสือสัญญาเชียงใหม่, หน้า ๔๓๘.

ชายแดนติดต่อกับเขตแดนของอังกฤษแต่ยังเป็นเมืองที่ถูกสมบูรณด้วยไม้สักซึ่งมีคุณค่ามหาศาลในทางเศรษฐกิจ^๑ อาจวิเคราะห์ได้จากสถานการณ์เมืองของอังกฤษในขณะนั้นได้ คือใน พ.ศ. ๒๕๐๑ อังกฤษเพิ่งยึดครองอินเดียนได้ทั้งประเทศ ดังนั้นอังกฤษจึงต้องดำเนินการจัดระเบียบการปกครองภายในของประเทศอินเดียนให้เรียบร้อย ความสนใจของอังกฤษในภูมิภาคแห่งนี้จึงลดลงโดยปริยาย ประกอบกับการที่อังกฤษยังคงได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในด้านอย่างมากเต็มที่ อังกฤษจึงไม่ขยายอิทธิพลทางการเมืองเข้ามาในบริเวณนี้และภายหลังที่อังกฤษยึดครองอินเดียนได้ไม่นาน อังกฤษก็ทำสงครามครั้งที่ ๓ กับพม่า และได้ยึดครองพม่าทั้งประเทศใน พ.ศ. ๒๕๒๘ ความสนใจของอังกฤษจึงมุ่งที่พม่าเป็นสำคัญ ประกอบกับรัฐบาลอังกฤษที่อินเดียนในขณะนั้น คัดค้านการขยายดินแดนของอังกฤษที่พม่าที่อังกฤษยังคงได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอยู่ จึงจะเห็นได้จากสนธิสัญญาบาวริงซึ่งมีผลในทางการเมืองต่อเชียงใหม่^๒ อนึ่งถ้าอังกฤษเข้ายึดครองดินแดนลานนาซึ่งมีฐานะเป็นประเทศราชของไทยแล้วจะมีผลทำให้อังกฤษต้องเป็นศัตรูกับไทยอย่างเปิดเผย และเป็นการเสี่ยงต่อการปะทะกับฝรั่งเศสซึ่งเริ่มเข้ามามีบทบาททางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย หลังจากที่ฝรั่งเศสได้ยึดครองหลวงพระบางและดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง^๓ ทั้งนี้เพราะนโยบายที่สำคัญของอังกฤษในการขยายเขตแดนที่เป็นอาณานิคมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือการหลีกเลี่ยงที่จะมีเขตแดนติดต่อกับฝรั่งเศส และถือว่าแม่น้ำสาละวินเป็นพรมแดนธรรมชาติซึ่งอังกฤษไม่ควรจะรุกล้ำเกินไปมากกว่านี้ แต่ขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ของอังกฤษที่ปกครองอยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ทั้งในพม่า และทางลานนาไทย กลับมีความคิดเห็นที่แตก

^๑ แลมสุข นุ่มนนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดิม.

^๒ แลมสุข นุ่มนนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๖.

^๓ พรพรวณ จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๗ - ๑๘๘.

ต่างไปจากนโยบายนี้ คือ พยายามยึดครองหัวเมืองชายแดนซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวินไว้ในอำนาจของอังกฤษ ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมให้ไทยเข้มแข็งเพื่อป้องกันฝรั่งเศสซึ่งก็ถือนโยบายให้ไทยเป็นรัฐกันกระทบ (Buffer State) ระหว่างฝรั่งเศสและอังกฤษ^๑ ฉะนั้น การหยุดยั้งของอังกฤษในการเข้ายึดครองดินแดนลานนาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการถ่วงดุลย์อำนาจ (Balance of Power) ของสองประเทศนี้ และเพื่อเป็นการยุติปัญหาที่ยากที่จะเกิดขึ้นต่อไป รัฐบาลกลางจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการควบคุมการปกครองดินแดนประเทศในส่วนนี้อย่างใกล้ชิด เพื่อจึกระเบียบการปกครองให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาที่รัฐบาลไทยได้ทำกับอังกฤษในส่วนที่เกี่ยวข้องกับดินแดนลานนาไทยโดยเฉพาะ^๒ ต่อไป

การเสียดินแดนใน ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕)^๓

อนึ่ง จะกล่าวถึงการเสียดินแดน ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างของปัญหาการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญปัญหาหนึ่ง เพราะการสูญเสีย

^๑นคร พันธุ์รงค์, "การเสียดินแดนใน ร.ศ. ๑๑๑" ใน บทความทางวิชาการ สโมสรอาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๑๗, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก จัดพิมพ์ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๑๗), หน้า ๑๑๘.

^๒พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๗ - ๑๘๘.

^๓ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการเสียดินแดนใน ร.ศ. ๑๑๑-ได้ในวิทยานิพนธ์ของ นคร พันธุ์รงค์ เรื่อง การเจรจาและข้อตกลงระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลอังกฤษ เกี่ยวกับหัวเมืองชายแดนลานนาไทยและพม่า สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๔๑๘ - ๒๔๓๘ วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (๑๑ มกราคม ๒๕๑๗).

ดินแดนในครั้งนั้นมีสหระทบกระ เหนือต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย
ดินแดนดังกล่าวได้แก่ เมืองแะ เมืองใหม่ เมืองทา เมืองจวก เมืองหาง
เมืองควน เมืองสาค เมืองยวน เมืองตุม เมืองกวาน เมืองไฮ เมืองยงลือก
(ร่องลูก) และเมืองโก ดินแดนทั้ง ๑๓ เมืองนี้เป็นหัวเมืองชายแดนของล้านนาไทย
ติดต่อกับประเทศพม่า^๑

ความสำคัญของดินแดน ๑๓ หัวเมือง

จากสถานที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศซึ่งเป็นที่ราบสูงที่มีป่าไม้ค่อนข้างมาก
ประกอบด้วยการเป็นเมืองชายพระราชอาณาเขตของล้านนาไทยกับพม่า^๒ ทำให้เมือง
เหล่านี้มีความสำคัญมาก^๓ และความสำคัญในดินแดนแถบนี้อาจจะกล่าวได้ว่าเริ่มต้น
จากการที่พ่อค้าของสมาคมหอการค้าที่เมืองย่างกุ้งได้เร่งเร้าให้รัฐบาลอังกฤษยึด
"ฝั่งคานตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน"^๔ เพราะในเขตแดนดังกล่าวอุดมด้วยป่าไม้ดี
อย่างหนาแน่นเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์^๕ ภายหลังจากการทำสนธิสัญญา

^๑ในปัจจุบันเมืองเหล่านี้อยู่ห่างจากลำน้ำสาละวินในระหว่าง ๔๐ - ๘๐
กิโลเมตร ทางฝั่งคานตะวันออก.

^๒หัวเมืองชายแดนระหว่างล้านนาไทยกับพม่า ส่วนมากเป็นเมืองที่เป็นอิสระ
ในการปกครอง เนื่องจากตั้งอยู่ทางไกลการคมนาคม และยากแก่การติดต่อ ดังนั้นการ
ปักปันเขตแดนก็ไม่ได้เป็นไปอย่างถาวร เมื่อดังกล่าวเข้าครอบครองประเทศพม่าทั้งหมด
จึงได้วางสิทธิ์ในดินแดนเหล่านี้ว่าเคยเป็นของพมามาก่อน และจะต้องอยู่ใต้อำนาจ
ปกครองของอังกฤษโดยไม่วางใจหลักฐานจากฝ่ายไทย.

^๓นกร พันธุ์รงค์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

^๔ซึ่งหมายความว่าถึงดินแดน ๑๓ หัวเมืองนี้.

^๕ขจร สุขพานิช, "การเสียดินแดนใน ร.ศ. ๑๑๐" ใน ข้อมูลประวัติ-
ศาสตร์บางกอก, (ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร)
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคมรังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๘), หน้า ๒๕๗.

เชียงใหม่ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลอังกฤษฉบับที่ ๒ ก็พอจะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า
 อังกฤษให้ความสนใจต่อฐานะและความสงบสุขของคนในบังคับอังกฤษที่พำนักอยู่ในภูมิภาค
 แห่งนี้ มากพอสมควร ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่เจ้านายเมืองเชียงใหม่เกิดมีก่อกวน
 กับกษัตริย์อังกฤษจนกระทั่งมีการร้องเรียนถึงเสนาบดีว่าการต่างประเทศที่กรุงเทพฯ
 ตลอดจนปัญหาการทะเลาะกันในเรื่องป่าไม้ และปัญหาเรื่องโจรผู้ร้ายทำให้รายได้ของ
 อังกฤษจากการเก็บภาษีไม้ที่เมืองมะละแหม่งลดลง ซึ่งอังกฤษถือว่าเป็นการเสียผลประโยชน์
 มาก ดังนั้นอังกฤษจึงต้องการควบคุมหัวเมืองเหล่านี้ไว้ในอำนาจ และจาก
 ปัญหาความยุ่งยากทางด้านการเศรษฐกิจ การทำป่าไม้ในตัวเองได้มีส่วนชักจูงให้อังกฤษต้อง
 สนใจทางการเมืองเพิ่มขึ้นอีกด้านหนึ่ง

อาจจะกล่าวได้ว่าความสำคัญของดินแดน ๑๓ หัวเมืองในสายตาของอังกฤษ
 ทางด้านการเมืองในขณะนี้ คือความต้องการที่จะยึดครองหัวเมืองชายแดนลานนาไทย
 ที่ติดต่อกับพม่า เพื่อขจัดปัญหาเรื่องโจรผู้ร้ายต้องการความสงบราบคาบตลอดภัยเพื่อ
 ทำป่าไม้ได้โดยสะดวก และต้องการที่จะมีอิทธิพลควบคุมดูแลแม่น้ำสาละวินทั้งสองฝั่ง
 เพื่อประโยชน์ในด้านการเศรษฐกิจด้วย^๒

สาเหตุที่นำไปสู่การเสียดินแดน

จากความสำคัญของดินแดน ๑๓ หัวเมืองดังกล่าวมาแล้วมีส่วนชักจูงให้เกิด
 ปัญหาขึ้น กล่าวคือ รัฐบาลอังกฤษได้ให้ราชทูตของคนที่กรุงเทพฯ มีหนังสือแจ้งความ

^๑พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเกี่ยวกัน, หน้า ๑๘๗ อ้างจาก F.O. 69/162,

British Subjects in Siam, Extract from Mr. Black's Report

August 7, 1895.

^๒นคร พันธมรงค์, เรื่องเกี่ยวกัน, หน้า ๑๒๐.

ปรารณามายังกระทรวงต่างประเทศของไทยว่า ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ปกครองอังกฤษ
 ที่เมืองกัลกัตตาอ้างว่า พม่าเคยมีสิทธิในดินแดนทางฝั่งซ้ายตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน
 จึงขอกำหนดให้รัฐบาลไทย แต่งตั้งกรรมการปักปันดินแดนขึ้นไปพบปะกรรมการปักปัน
 ดินแดนของฝ่ายอังกฤษภายในกำหนด มิฉะนั้นทางฝ่ายอังกฤษจะดำเนินการปักปัน
 ดินแดนแต่ลำพังฝ่ายเดียว^๑ แม้ว่ารัฐบาลไทยได้ชี้แจงถึงความไม่สะดวกนานปีการ
 พร้อมกับขอขยายสถานที่นัดพบเพื่อการเจรจาไปที่กรุงลอนดอน^๒ รัฐบาลอังกฤษก็ไม่ยิน
 ยอม เพราะทางทหารอังกฤษที่เมืองย่างกุ้งได้เร่งเร้ารัฐบาลอังกฤษที่จะเอา
 "ดินแดนที่สมบูรณ์ควายป่าไม้สัก" นี้ให้ได้ ในที่สุด เจ้าหน้าที่อังกฤษจึงปักปันดินแดนเอา
 ตามใจชอบ จากการที่อังกฤษได้กล่าวอ้างดินแดนทั้งหมดเป็นของอังกฤษโดยไม่ต้อง
 ตัดสินอะไรอีกนั้นนับเป็นการกระทำที่ตัดสินเอาฝ่ายเดียว รัฐบาลไทยไม่ทราบเรื่อง
 ทั้งนี้เพราะหัวหน้ากองข้าหลวงฝ่ายอังกฤษได้แสดงความเห็นต่อรัฐบาลอังกฤษว่ารัฐบาล
 ไทยอ่อนแอและรัฐบาลอังกฤษไม่ควรอ่อนข้อต่อไทยมากเกินไป การขับไล่พวกเจ้าหน้าที่
 รักษาด่านออกไปเสีย ถ้าจำเป็นแล้วก็ใช้กำลังเข้าบีบบังคับโดยไม่ต้องประกาศสงคราม
 ทางฝ่ายไทยก็จะไม่สามารถใช้กำลังทหารต่อต้านได้ และคนที่อยู่ตามชายแดนก็จะไม่
 รู้สึกอะไรจะไม่ถือเอาต่อต้าน ถ้าไม่รับจัดการพวกคนไทยจะเขียนโต้ตอบและพูดอย่าง
 ไม่มีวันสิ้นสุด^๓ ด้วยเหตุที่นโยบายเดิมของอังกฤษในการขยายอำนาจมาทาง
 ตะวันออกไม่ต้องการที่จะให้มีเขตแดนติดต่อกับมหาอำนาจอื่นด้วย ดังนั้น ในการเจรจา

^๑พร สุขพานิช, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๘.

^๒สถานที่นัดพบ ทางฝ่ายไทยต้องเป็นฝ่ายเดินทางจากกรุงเทพฯไปเชียงใหม่
 ซึ่งใช้เวลากว่าเดือนจากเชียงใหม่ต้องเดินทางต่อไปยังท้องถิ่นที่พุกกันดาร
 และเวลาที่กำหนดก็น้อยเกินไป.

^๓นกร พันธุ์รงค์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕.

ปัญหาเขตแดนระหว่างราชอาณาจักรไทยกับราชอาณาจักรอังกฤษ อังกฤษจึงยอมยกแคว้นเชียงแขงให้ไทย เพื่อเป็นรัฐกันชนกับดินแดนของฝรั่งเศส ราชอาณาจักรไทยไม่มีทางเลือกนอกจากยอมรับข้อเสนอนี้ เพราะขณะนั้นฝรั่งเศสกำลังคุกคามทางด้านตะวันออก ปัญหาเรื่องเขตแดนระหว่างไทยกับอังกฤษจึงตกลงกันได้ตามประกาศดังต่อไปนี้

... ภายหลังพระบรมราชโองการมา ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาทกรุงเทพฯ เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๔๖๕ ปรากฏว่า แนวพระราชอาณาเขตติดต่อกับเมืองพม่าของอังกฤษซึ่งเป็นขอโตเถียงยังไม่ตกลงกันมาแต่ก่อนนั้น บัดนี้โดยอุทธรณ์ของอังกฤษกับประธาธิบดีไทย ฝ่ายอังกฤษยอมยกเมืองเชียงแขง แลหัวเมืองฝ่ายตะวันตกเมืองเชียงแสนถวายเป็นพระราชมรดกแก่ประเทศไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหัวเมืองเชียงแขง และกะเหรี่ยงยางแคงที่เรียกว่า เมืองแจะ เมืองไหม เมืองท่า เมืองจวัก เมืองหาง เมืองควน เมืองสาค เมืองยวม เมืองตุม เมืองกวาน เมืองไฮ บ้านยอกลี เมืองโก ไทเป็นของอังกฤษ ทกลงกันดังนี้ . . .

การสูญเสียครั้งนี้ได้ทำลายข้อตกลงที่ให้แม่น้ำสาละวินเป็นเส้นกันพรมแดนระหว่างไทยกับพม่าตามสนธิสัญญาเชียงใหม่ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเขตแดนซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก และนับเป็นครั้งแรกที่ไทยต้องเสียเปรียบอังกฤษในการเจรจาเกี่ยวกับปัญหาชายแดน ซึ่งส่งผลให้รัฐบาลไทยหันมาปรับปรุงการปกครองดินแดนประเทศราชในส่วนนี้ให้รัดกุมยิ่งขึ้นและดำเนินการปรับปรุงประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศ^๒

ข. ปัญหาการปกครองภายในหัวเมืองเหนือ การปกครองภายในของหัวเมืองเหนือหรือล้านนาไทยนี้เดิมมีลักษณะการปกครองเป็นแบบประเทศราช กล่าวคือ

^๑ กจช. ร.๕ ม.๔๖/๕, สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยาไกรโกษา, (วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕).

^๒ พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๗.

เจ้าผู้ครองนครมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองดินแดนของตนอย่างเต็มที่โดยที่รัฐบาลกลางไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของบรรดาหัวเมืองเหล่านี้ แต่มีข้อกำหนดว่าทุก ๓ ปี เจ้าประเทศราชต้องนำบรรณาการส่งลงมาถวายแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพฯ เป็นประจำ ทั้งข้อความตอนหนึ่งของกรมหมื่นเมธีสรรราช-หฤทัยเกี่ยวกับเรื่องเงินส่วนแบ่งกาตอไม้สำหรับเจ้านายบุตรหลานมณฑลพายัพว่า

" . . . เมื่อจะถอยหลังขึ้นไปถึงแต่ก่อนกรุงเทพฯ ไม่ได้เกี่ยวของอันใดนอกจากไคทองสีหารอยมาท กำบรรณาการสามปีต่อครั้งหนึ่ง กับเก็บภาษีคนชุกที่ถอยผ่านมาในลำน้ำเจ้าพระยาตนละกึ่งพิกัก . . ."^๑

อาจจะกล่าวได้ว่ารัฐบาลไทยได้เริ่มให้ความสนใจในการปกครองดินแดนตามนอชายจริงจังในปี พ.ศ. ๒๔๑๓ เมื่อรัฐบาลอังกฤษที่อื่นเกิดวิตกเรื่องการก้าวก่ายของตนและไคส่งรอยเอก Lowndes มาสำรวจจุดทางก้าวก่ายในเขตเชียงใหม่ ขอความที่รอยเอก Lowndes รายงานกลับไปให้รัฐบาลอังกฤษทราบ คือ

ข้อ ๑ เขาแสดงความสงสัยว่าอำนาจการปกครองที่เชียงใหม่เป็นของชาวพื้นเมืองหรือของรัฐบาลไทยที่กรุงเทพฯ

ข้อ ๒ เขาได้เล่าเรื่องการแย่งชิงผลประโยชน์ในหมู่บริวารของพระเจ้ากาวิโลรส^๒ หลังจากพระองค์สิ้นชีพิตักษัยแล้วว่า ไคทำให้พวกคักไม้พร้อมครอบครัวชาวพม่าที่อยู่ในสังกัดอังกฤษถูกฆ่าตายมากมายและแม้การพิจารณาความจะกระทำที่ศาลกงสุลอังกฤษในกรุงเทพฯ แต่ก็ยืดเยื้อมานานและมีปัญหามากมายเกิดขึ้น เขาจึงเสนอให้รัฐบาลอังกฤษถือโอกาสเข้าแทรกแซง^๓

^๑ กจร. ร.๕ ม.๒๕.๑/๓, พระราชทานเงินส่วนแบ่งกาตอไม้ให้เจ้านายบุตรหลานมณฑลพายัพ, (๑๒ มกราคม ร.ศ. ๑๒๒).

^๒ พระเจ้าเชียงใหม่องค์ที่ ๒.

^๓ N.J. Brailey, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓.

ในช่วงระยะเวลาสั้น ฝ่ายไทยเริ่มไหว้ทักท้วงที่จะปรับปรุงระบบการบริหารประเทศพร้อมกันมีแนวความคิดใหม่ ๆ ที่จะรักษาความสัมพันธ์กับภายนอกประเทศไว้ให้ดีที่สุด ประกอบกับเชียงใหม่ซึ่งเป็นศูนย์กลางของกินแดนลานเนา นอกจากจะมีอิสระในการปกครองตนเองในฐานะประเทศราชแล้วยังมีอิสระในการติดต่อกับต่างประเทศอีกด้วย ซึ่งความมีอิสระในการติดต่อกับเชียงใหม่ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนในบังคับอังกฤษที่เดินทางเข้ามาในเชียงใหม่ ตั้งแต่สมัยพระเจ้ากาวิโลรส ซึ่งตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันเป็นระยะเวลาที่ไทยได้เปิดการค้าติดต่อทางไมตรีและการค้ากับประเทศอังกฤษอย่างเป็นทางการ ตามสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. ๒๓๙๘

ในปี พ.ศ. ๒๔๑๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตราพระราชบัญญัติสำหรับอนุรักษ์เมืองซึ่งจะทำสัญญากับชาวต่างประเทศ^๒ จากพระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้ทราบว่ารัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯ เริ่มมีนโยบายการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง โดยพิจารณาจากเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติ ที่ว่า

. . . ในแผ่นดินปัจจุบันนี้ก็มีเมืองใหญ่หลายประเทศมาขอทำหนังสือสัญญาเจริญทางพระราชไมตรีและลูกหลานชาวต่างประเทศไปมาค้าขายเมืองประเทศราชและหัวเมืองเอก เมืองโต เมืองศรี เมืองจันทรา ฝ่ายใต้ ฝ่ายเหนือเป็นอันมาก มักทำหนังสือสัญญาต่อผู้ครองเมืองประเทศราช แลอนุรักษ์เมืองกรมการควยป่าไม้ แลอุกแร่ แลสัญญาสิ่งอื่น ๆ ซึ่งเป็ของแผ่นดิน ผู้ครองเมืองประเทศราชแลผู้ราชการ เมืองก็ทำหนังสือสัญญาปะปนระคนกันไป ท้าว

^๑พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเกี่ยวกับ, หน้า ๒๒.

^๒ประมุขกฎหมายประจำศก เล่ม ๗ - ๘ (จ.ศ. ๑๒๒๕ - ๑๒๓๖),

สิ่งใดเป็นของแผ่นดิน และเป็นของเจ้าเมืองกรมการ ของราษฎรชาวบ้านไม่
 ด้ร้นทำสัญญาแล้วภายหลัง เกิดความจ้งระศักดิ์สินเป็นหลักฐานกับเจ้าของเมือง
 ด้รจะให้มีกฎหมายขบ้งกับผูกรองเมืองประเทศราชและภูวาราชการ เมือง
 กรมการ หัวเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี เมืองจัตวา ให้เป็นแบบอย่างตอ-
 ไป^๑

โดยที่สาระสำคัญของพระราชบัญญัติโลกกล่าวไว้ว่า หนังสือสัญญาที่ผูกรอง
 เมืองประเทศราชและหัวเมืองต่าง ๆ ที่ทำสัญญากับชาวต่างประเทศหรือชาวไทยแบ่ง
 ออกเป็น ๒ ส่วน คือ

- ก. ส่วนของแผ่นดิน (เรียกในสัญญาว่ามบิลิก)
- ข. ส่วนของเอกชน (เรียกในสัญญาว่าไปรเวต)

เดิมเจ้าผูกรองนครมีอำนาจอิทธิขากในการปกครองของตนได้อย่างเต็มที่
 โดยเฉพาะอำนาจการอนุญาตให้ผู้คนเข้ามาทำป่าไม้ได้ตามความพอใจ แต่ด้ร้นมีพระราช
 บัญญัติสำหรับผูกรองเมืองซึ่งจะทำสัญญากับชาวต่างประเทศเกิดขึ้น สัญญาการอนุญาต
 ป่าไม้ซึ่งถือว่าเป็นทรัพย์สินของส่วนแผ่นดินอย่างหนึ่ง เจ้าผูกรองนครจะต้องแจ้งให้
 รัฐบาลกลางที่กรุงเทพฯด้วย^๒

ต่อมาเมื่อรัฐบาลไทยกับอังกฤษได้ทำสัญญาเชียงใหม่ครั้งที่ ๒ เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๒๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระเจ้านองยาเชอ
 กรมหมื่นพิชิตปรีชากรไปประจำเชียงใหม่ ในตำแหน่งข้าหลวงพิเศษ^๓ กรมหมื่นพิชิต-

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๓.

^๓ อำนาจหน้าที่ของข้าหลวงพิเศษ มีมากกว่าข้าหลวงธรรมดา กล่าวคือ
 ข้าหลวงพิเศษมีหน้าที่ชี้แจงขอตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับอังกฤษ ตามสนธิสัญญาที่ไค
 หัวขึ้นให้เจ้านครเชียงใหม่เข้าใจ เพื่อจะไคปฏิบัติไคตกลง ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์
 ภาพระหว่างไทยกับดามเนาไหเนนแพน ตลอดจนถ้าเป็นการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไคดูวาง
 ไปถวายก็ อาทิเช่น การจัดศาลต่างประเทศที่เชียงใหม่ให้เรียบร้อย เป็นต้น

บริหาร ใ้ทรงปรับปรุงนโยบายการปกครองให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
 ควบการจัดการระบบที่เรียกว่า "เกาสนามหลวง และเสนาหกดตำแหน่ง" เพื่อควบคุม
 การบริหารงานในถิ่นที่สำคัญคือ กรมมหาดไทย กรมทหาร กรมคลัง กรมยุติธรรม
 กรมวัง และกรมนา ซึ่งการดำเนินงานในคาบเหล่านี้ต้องรายงานตรงต่อเสนาบดี
 ที่กรุงเทพา^๑ หลังจากนั้นพระยาทรงสุรเดชก็ไ้ถูกส่งไปทำหน้าที่ข้าหลวงตัวแทน
 รัฐบาลกลางที่กรุงเทพา แต่เกิดปัญหาเพราะความไม่พอใจนโยบายการปกครองแบบ
 รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของรัฐบาลกลางที่กรุงเทพา

ภายหลังจากการขยายอำนาจการปกครองโดยส่งข้าหลวงขึ้นมาดูแลการ
 ปกครองแล้วในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใ้ทรงจัด
 การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล^๒ โดยทรงรวมอำนาจการ
 ปกครองหัวเมืองชั้นนอกและหัวเมืองประเทศราชทั้งหมดขึ้นกับส่วนกลางเพื่อความสะดวก
 ในการบริหารประเทศใ้เป็นไปในรูปแบบเดียวกันทั้งหมด ดินแดนลานนาที่ไ้กลายเป็น

^๑N.J. Brailey, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

เกาสนามหลวง เป็นสภาใ้ให้คำปรึกษาทั่วไป ทำหน้าที่เสมือนศาลสูงของ
 นครนั้น ประกอบด้วยสมาชิกซึ่งไ้แก่ บรรดาเจ้านายเจ้าพระยา ๓๒ คน ซึ่งใ้รับ
 การแต่งตั้งจากเจ้านครและมีเจ้านครทำหน้าที่เป็นประธานของเกาสนามหลวง.

^๒สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำวรงราชานุภาพ กับพระยาราชา-
 เสนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒ - ๓๐.

มณฑล^๑ มีชื่อว่า มณฑลลาวเฉียง หรือมณฑลพายัพ ประกอบด้วยหัวเมืองที่สำคัญ คือ เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แพร่ และน่าน มีข้าหลวงเทศาภิบาลทำหน้าที่ดูแลการปกครองอยู่ที่เชียงใหม่ ทำให้อำนาจการปกครองของเจ้าผู้ครองในลานนาจึงค่อย ๆ หดหายไปโดยปริยาย^๒

นอกจากมีข้าหลวงใหญ่แล้วมณฑลพายัพก็เพิ่มข้าหลวงป่าไม้อีกตำแหน่งหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของมณฑลนี้ ซึ่งจะต้องดำเนินงานป่าไม้ควบคู่กับการปกครองดังปรากฏในรายงานของพระยาศรีสหเทพตอนหนึ่งที่ว่า

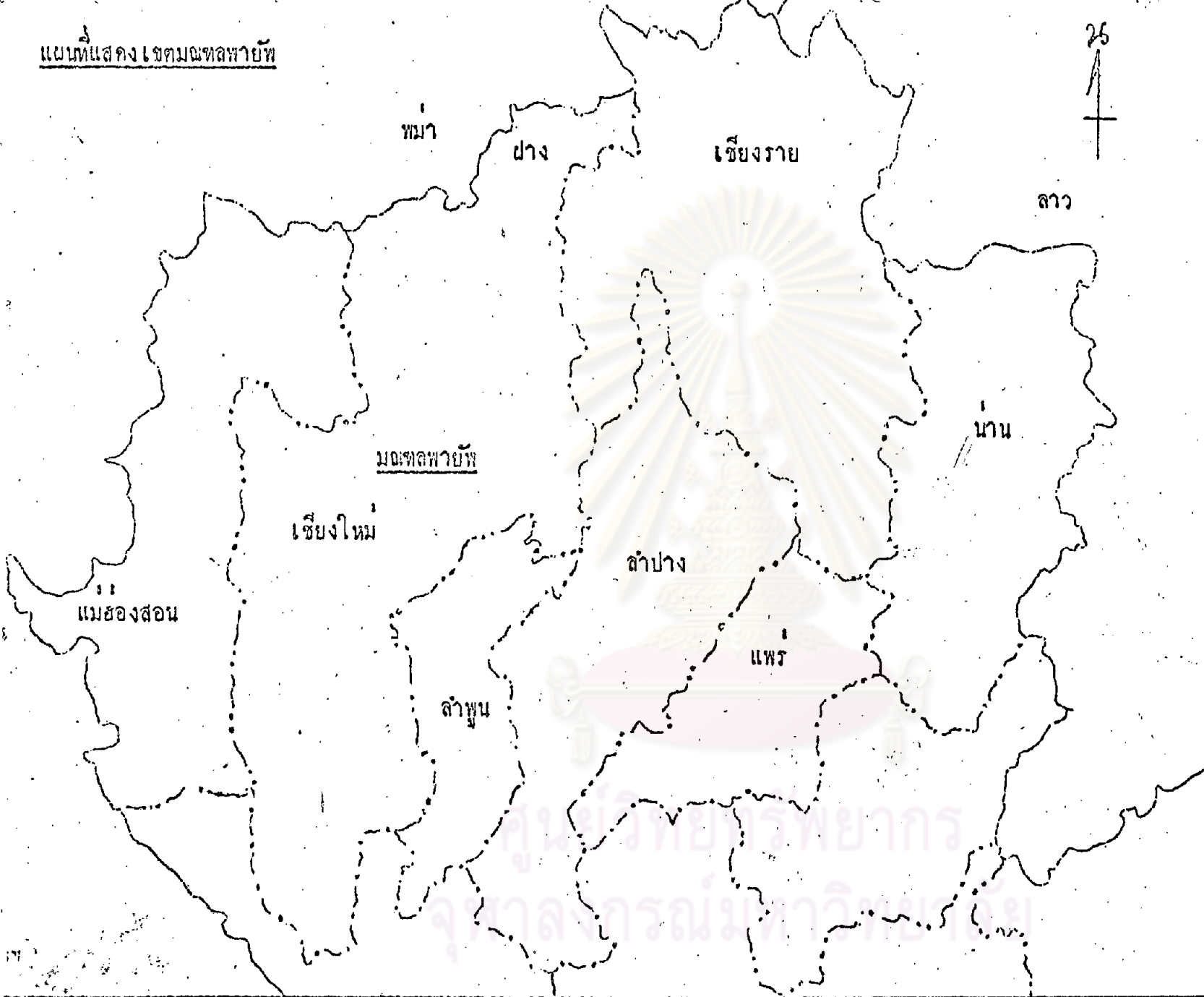
... บรรดาเจ้านายในมณฑลนี้เกี่ยวข้องกับป่าไม้สักแทบทุกคน มากบ้างน้อยบ้าง เพราะฉะนั้นผู้ใดจะบังคับการในมณฑลนี้ต่อไป ถ้าไม่ใคร่เป็นผู้บังคับการป่าไม้ด้วยแล้วเป็นไม่สำเร็จใจ เพราะฉะนั้นถ้าหากไทยจะบังคับการมณฑลนี้ต่อไปจะแยกกรมป่าไม้ออกไม่ใคร่ . . .^๓

^๑มณฑล คือ การรวมเขตจังหวัดตั้งแต่สองจังหวัดขึ้นไปมากบ้างน้อยบ้างสุดแต่ให้ความสะดวกในการปกครองตรวจตราบัญชาการ ของสมุหเทศาภิบาลจัดเป็นมณฑลหนึ่ง มีข้าราชการชั้นสูงเป็นผู้บัญชาการ เป็นประธานข้าราชการมณฑลละหนึ่งคน นอกจากตำแหน่งสมุหเทศาภิบาล ยังมีข้าหลวงรองเป็นเจ้าหน้าที่แผนกราชการของมณฑล และมีข้าราชการเจ้าพนักงานสำหรับช่วยปฏิบัติราชการตามสมควร ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว และได้มีการใช้พระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย รัฐบาลจึงได้ยุบเลิกมณฑลทั้งหมด อ้างจาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ กับ พระยาราชเสนา, เทศาภิบาล, หน้า ๑๑๕, ๒๑๒.

^๒พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๒.

^๓กจข. ร.๕ ม.๕๘/๓๓, เรื่องใบบอกลับพระยาศรีสหเทพ (๒ เมษายน ร.ศ. ๑๑๘).

แผนที่แสดง เขตมณฑลพายัพ

- เขตประเทศ
- เขตมณฑลพายัพ
- - - - - เขตเมือง

ภาพที่ ๔ แผนที่แสดง เขตมณฑลพายัพ

อนึ่ง การรวมอำนาจและบังคับบัญชาหัวเมืองใต้วมารวมไว้ที่กระทรวงมหาดไทย^๑ แต่เพียงกระทรวงเดียว เหตุผลก็เพื่อจัดระเบียบการปกครองประเทศเป็นแบบรวมอำนาจ (Centralization) และเป็นการจัดสรรราชการให้มีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) ทั้งนี้เพื่อให้กิจการในด้านการปกครองเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน และมีมาตรฐานเดียวกัน ขจัดความสับสนเปลืองความล่าช้าในการปฏิบัติงานและแก้ไขข้อขัดแย้งในการจัดการปกครองซึ่งเคยมีมาแต่เดิม^๒ อีกด้วย

ถึงแม้ปัญหาการปกครองภายในหัวเมืองเหนือซึ่งมีผลมาจากระบบการปกครองของไทยมาแต่อดีตจะได้รับการแก้ไขด้วยการปฏิรูปการปกครองบ้านเมืองให้ดีขึ้นแล้วก็ตามแต่ความไม่พอใจได้เกิดขึ้นในบรรดาเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ซึ่งถูกวิตรอนอำนาจลงมามีฐานะเป็นเพียงประมุขของดินแดนหรือเมืองที่ตนได้รับตกทอดมาเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการปกครองใด ๆ ทั้งสิ้น^๓ ส่วนคนในบังคับยังคงถูกไม่พอใจมากเพราะคิดว่าตนไม่เพียงแต่ถูกวิตรอนสิทธิทางด้านการศาล แต่ยังไม่มีการมสิทธิที่ดิน^๔ (ตามที่กำหนดไว้ในสนธิ-

^๑ การปฏิรูปการปกครองส่วนกลางในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้เริ่มขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๕ โดยจัดรูปการปกครองและการบริหารส่วนกลางขึ้นก่อน ทั้งนี้ได้มีการจัดตั้งกระทรวงแบบใหม่ ซึ่งมีเสนาบดีเป็นผู้อำนวยการแต่ละกระทรวงรวมทั้งหมด ๑๒ กระทรวง โดยจัดสายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละกระทรวงให้เป็นสัดส่วนกัน กระทรวงมหาดไทยก็เป็นหนึ่งในบรรดากระทรวงที่ได้จัดตั้งขึ้นครั้งนี้ ซึ่งมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕.

^๒ จักรกฤษณ์ นรนิติตุงการ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับกระทรวงมหาดไทย, (วิทยานิพนธ์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. ๒๕๐๕), หน้า ๘๒.

^๓ พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕ - ๑๖.

^๔ แดมสุข นุ่มนนท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๔.

สัญชาตญาณ) ๑ อีกด้วย ปฏิบัติตามอำนาจการปกครองของไทยที่รุนแรงที่สุดเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ในรูปของกบฏที่เรียกว่า "กบฏเงี้ยว" ซึ่งเป็นกบฏที่สำคัญกบฏหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ และกบฏเงี้ยวยังส่งผลกระทบต่อไกลไปถึงกิจการค้าไม้ไผ่ในระบายนั้นอีกด้วย ๒ เพราะฉะนั้นจะกล่าวถึงกบฏเงี้ยวให้ไต่ทราบเรื่องราวพอสมควร ๓ ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องกิจการค้าไม้ไผ่โดยละเอียดต่อไป

กบฏเงี้ยว ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕)

กบฏเงี้ยวเกิดขึ้นที่เมืองแพร่ เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยกองโจรเงี้ยวเริ่มต้นโจมตีกองกำรตรวจที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข และจวนข้าหลวงพร้อมทั้งจับไล่ข้าหลวงให้หนีไป นอกจากนี้พวกเงี้ยวยังได้โจมตีศาลากลาง ปล้นพระราชทรัพย์รวมทั้งฉกฉลากข้าราชการออกมาสังหารอีกด้วย เหตุการณ์ได้ลุกลามอยู่สามอาทิตย์ หลังจากที่พวกเงี้ยวยึดตัวเมืองแพร่ได้แล้วก็แบ่งพวกออกเป็น ๒ กอง ๆ หนึ่งเพื่อรับทัพรัฐบาลซึ่งส่งไปปราบกบฏ อีกกองหนึ่งมุ่งไปโจมตีลำปาง แต่ทางลำปางสามารถจับได้พวกเงี้ยวออกไปจากเมืองได้ ในที่สุดเมื่อหัวหน้าเงี้ยวถูกฆ่าตายบรรดากบฏนั้นก็กระจัดกระจายและต่อมากองทัพหลวงก็เข้ารักษาความสงบในเมืองแพร่ได้ พร้อมกับตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวนสาเหตุของกบฏครั้งนี้

๑ สนธิสัญญาบาวริงข้อ ๔ กล่าวว่า . . . ประการหนึ่งคนอยู่ในบังคับอังกฤษจะมาเช่าที่ปลูกโรงปลูกเรือน ปลูกตัวและซื้อเรือนซื้อโรง ซื้อที่ดิน พันทำแพงออกไปในกำหนด ๒๐๐ เส้น กว้าง ๔ ไมล์ อังกฤษเช่าได้ แต่จะซื้อที่ซื้อแลไม่ได้

๒ ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป.

๓ รายละเอียดเรื่องกบฏเงี้ยวเมืองแพร่นี้สามารถอ่านได้ในหนังสือ สังคมนศาสตร์ปริทัศน์, (ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ กันยายน - พฤศจิกายน, ๒๕๑๑), หน้า ๒๗ - ๓๘.

๔ เกษ อนุภาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗ - ๒๘.

จากผลของการวิเคราะห์ว่าทำไมกบฏเงี้ยวเมืองแพร่จึงเกิดขึ้น คณะกรรมการได้แยกปัญหาออกเป็นข้อใหญ่ ๆ ๓ ข้อด้วยกัน คือ

๑) ทำไมเจ้าเมืองแพร่จึงไต่สนับสนุนให้เงี้ยวเข้าตีเมือง บัณฑิตข้อนี้มีความเกี่ยวพันสืบเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมืองภายในของภาคเหนือ ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น กล่าวคือ ในระยะแรกเจ้าเมืองเชียงใหม่^{ลี้ปาง} ลำพูน แพร่ และน่าน มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ในการเมืองภายในแต่มีข้อผูกพันกับรัฐบาลกลางอยู่ว่าจะไม่เอาใจออกห่างไปฝากฝังกับฝ่ายศัตรูภายใต้อักรพระราชอาณาจักรและสัญญาที่จะนำคนไม่เงินทองเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสามปีต่อครั้ง^๑ ครั้นต่อมา รัฐบาลกลางได้ส่งข้าหลวงใหญ่ไปประจำอยู่ที่เชียงใหม่ เพื่อดูแลไม่ให้เกิดความระแวงหวาดวิตกของอังกฤษที่ไปติดไม้ติดกับเจ้าผู้ครองนครซึ่งมีอยู่เมือง ๆ จนอาจจะเป็นเหตุให้ประเทศอังกฤษถือโอกาสคุกคามพระราชอาณาจักรได้ จนกระทั่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากรถูกส่งขึ้นไปจัดราชการเมืองเชียงใหม่ พระองค์ทรงจัดให้มีวิธีการปกครองแบบ "เจ้าสนามหลวง" ขึ้น หลังจากนั้นก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล จัดตั้งมณฑล มีข้าหลวงเทศาภิบาลทำหน้าที่ดูแลการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๐๗ อำนาจของเจ้าผู้ครองนครน้อย ๆ ลดน้อยลง มีฐานะเป็นเพียงประมุขของดินแดนตนเองเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการปกครองดังเช่นแต่ก่อน และ พ.ศ. ๒๔๔๒ รัฐบาลกลางยุบฐานะประเทศราชของเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน โดยเลิกพิธีที่เมืองประเทศราชเหล่านี้ส่งคนไม่เงินทองเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^๒ ในขณะที่เวลานั้นรัฐบาลกลางก็ได้เพิ่มอำนาจข้าหลวงให้มากยิ่งขึ้น เช่น สามารถยับยั้งมติ

^๑พระยามหาอำมาตยาธิบดี (หรุ่น ศรีเพ็ญ), พงศาวดารเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนชัย, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (พระนคร : มิตราการพิมพ์, ๒๕๐๕), หน้า ๑ - ๒๐.

^๒เดิม สิงหสิริต, ฝั่งขวาแม่น้ำโขง, เล่ม ๒ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทย-สัมพันธ, ๒๔๕๕), หน้า ๑๑๔ - ๑๑๕.

ของเค้าสามหลวงได้ แต่งตั้งเสนาของเจ้าอนุกรงเงกร เป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำให้
เจ้าอนุกรงเงกรแต่งตั้งข้าราชการที่คัดเลือกให้แกชุมชนบางพื้นเมือง ตลอดจนอนุญาตให้ชาวหลวง
บัญญัติกฎหมายได้^๑

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดความไม่พอใจให้แก่ผู้ที่สูญเสียอำนาจ
การปกครอง เพราะฉะนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าเหตุผลของการที่เจ้านายเมืองแพะ
สนับสนุนพวกเงี้ยวเข้าตีเมือง จึงเป็นการแสดงออกซึ่งความไม่พอใจต่อการเปลี่ยนแปลง
การปกครองเมืองประเทศราชในภาคเหนือ และจุดประสงค์ของการกบฏของเจ้านาย
เมืองแพะ^๒ ครั้งนี้ก็คือ ความต้องการที่จะแสดงอำนาจสู่รัฐบาลกลาง "วางจาน"^๓
และ "มอบบ้านเวนเมืองคืน" ใต้คน "เป็นเจ้าปกครองบ้านเมืองต่อไป"^๔

^๑ เฑช บุญนาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๒.

^๒ สำหรับกรณีเจ้านายเมืองเชียงใหม่และลำพูน มีความไม่พอใจมาก แต่ทำ
อะไรไม่ได้เพราะอยู่ไกลชาวหลวงมากที่สุด ส่วนเจ้านายเมืองน่านก็อยู่ห่างไกลจนอาจ
จะไม่มีความรู้สึกอะไรเลย เพราะการเปลี่ยนแปลงไปถึงช้ากว่าเมืองอื่น แต่เจ้านาย
เมืองแพะมีสภาพอยู่กริ่ง ๆ กลาง ๆ และคิดว่ารัฐบาลกลางไม่มีอำนาจพอที่จะบังคับให้
ทำอะไรได้ จึงมีความคิดขบถขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็คิดว่าเจ้านายเมืองลำปาง
คงมีความคิดเช่นเดียวกัน จึงได้เขียนจดหมายไปชักชวนให้จับอาวุธขึ้นช่วย และยังคง
กองทัพไปลำปางตอนเริ่มเกิดกบฏอีกด้วย.

^๓ กจข. ร.๕ ม.๑/๕๗, กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย กราบบังคมทูลพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, (๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๗).

^๔ เฑช บุญนาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓ อ้างจาก กรมศิลปากร
ปราบเงี้ยว ตอนที่ ๒ หน้า ๔๗ - ๕๓ พระยาบรมมหาพิงราชเกรียงไทร.

๒) ปัญหาที่เงี้ยวชาวเมืองจับอาวุธขึ้นช่วยเงี้ยวฝ่ายกบฏ ปัญหาที่สืบเนื่องมาจากเดิมมีชาวเงี้ยวจากรัฐฉานเข้ามาตั้งบ้านเรือนทำป่าไม้ และทำมาหากินอยู่ในเมืองประเทศราชทางภาคเหนือของไทยมานานแล้ว พวกชาวเงี้ยวเหล่านี้ส่วนมากมีชีวิตอยู่ต่างหาก ไม่กระทบกระทั่งกับใคร ถึงประกาศข่าวสองทางราชการเกี่ยวกับเรื่องเงี้ยวตอนเกิดกบฏเงี้ยวว่า

... พวกเงี้ยวเป็นราษฎรในมณฑลนั้น และตั้งบ้านเรือนอยู่ในป่าทุกหัวไปหาไร่นาที่ใกล้ที่สุดก็ยกเข้ามาทางเขตรแดน แลตั้งอยู่เป็นหมู่เป็นกองไม่ส่วนเหตุการณ์ที่มีอยู่ในมณฑลพายัพบัดนี้ ก็คือพวกเงี้ยวประชุมกันเป็นโจรเงี้ยวพวกนี้เป็นคนผู้ย่ำเหยื่ออยู่ในระหว่างแผ่นดินอังกฤษบางสยามบางตอกัน แต่ต่อมาเงี้ยวพวกนี้ก็แยกย้ายกันไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในมณฑลพายัพทั่วทุกนคร ทำการค้าขายในตลาดบาง รับจ้างตัดไม้ลากไม้ในป่าบาง ตั้งทำมาหากินปะปนอยู่กับพวกลาว เช่น กับจีนในกรุงเทพฯ เพราะพวกลาวไมถนัดในกาารเดินทางขนส่งสินค้ามาขาย และไม่ชอบทำการหนัก ถ้าไม่ใคร่ชอบรับเป็นลูกจ้างอย่างคนเงี้ยว . . .

แต่ครั้งรัฐบาลกลางเริ่มควบคุมตรวจตราเมืองประเทศราชภาคเหนือให้ระชับแน่นขึ้น ชาวเงี้ยวก็เริ่มรู้สึกว่าเป็นชนหมู่น้อย ถูกข้าราชการ เกาสนามหลวงกดขี่ข่มเหงอยู่เสมอ และคิดว่าข้าราชการรังเกียจที่จะอนุญาตให้ซื้อที่ดินและตัดไม้สำหรับสร้างวัด สร้างบ้านเรือน ตลอดจนความไม่พอใจข้าราชการเรื่องอื่น ๆ อีก เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดมีพวกกองโจรเงี้ยวก่อการกบฏขึ้น พวกเงี้ยวชาวเมืองก็ให้ความช่วยเหลือนอกจากจะเป็นการช่วยเพื่อร่วมชาติแล้ว ยังเป็นการแสดงออกซึ่งความคับแค้นใจต่อข้าราชการของรัฐบาลอีกด้วย^๒

๓) ปัญหาที่ว่า กงสุลฝรั่งเศสและกงสุลอังกฤษประจำเมืองน่าน อาจมีส่วนเกี่ยวข้องกับกบฏเงี้ยวเมืองแพร่ สืบเนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองภายนอกของ

^๑ กจช. ร.๕ ม.๑.๑, เบ็ดเสร็จจรนกรบาด เล่ม ๒, ๑๘๗ ประกาศข่าวราชการมณฑลพายัพ, (๘ - ๒๒ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๑).

^๒ เฑช บุนนาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

ประเทศซึ่งขณะนั้นมหาอำนาจฝรั่งเศสและอังกฤษได้รุกรานประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อยึดไว้เป็นอาณานิคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่อยู่บนทางเดินสินค้าและประเทศที่กีดขวางความสะดวกของการค้าของตน ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สองมหาอำนาจได้ประเทศต่าง ๆ ที่อยู่บนทางเดินสินค้าในแถบนี้ไว้หมดแล้ว เหลืออยู่แต่ประเทศไทยเพียงประเทศเดียว ดังนั้น จากหลักฐานที่พบว่า การที่พวกเงี้ยวยกขึ้นครั้งนี้ เป็นอุบายมาจากพวกข้าหลวงฝรั่งเศสตามฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงอุกหนุนให้ก่อเหตุขึ้น^๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้ากบฏเงี้ยวครั้งนี้ก็เป็นคนในบังคับอังกฤษ จึงพอจะสันนิษฐานได้ว่า อังกฤษอาจจะสนับสนุนเงี้ยวโดยหวังว่าถ้าการสำเร็จเงี้ยวจะโค่นตั้งเมืองฝางเป็นเมืองเงี้ยวอิสระ และอังกฤษจะได้อีกโอกาสแผ่อำนาจจากรัฐฉาน และจะโค่นเป็นเมืองในอารักขาอีกทีหนึ่ง ส่วนฝรั่งเศสสนับสนุนกบฏครั้งนี้เพื่อสมการ เพราะไม่ยอมให้พวกกบฏเข้าไปทำร้ายใครในเขตแดนฝรั่งเศส^๒ เท่านั้น เพราะฉะนั้นการที่กบฏฝรั่งเศสและกบฏอังกฤษ ประจำเมืองน่านอาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกบฏครั้งนี้ก็เป็นเพราะความต้องการที่จะทำให้การปกครองของรัฐบาลบ้านป่วน แล้วจะได้ใช้เป็นข้ออ้างกล่าวหาว่าการปกครองไม่มีเดง กีดขวางความสะดวกการค้าของตน และในที่สุดก็อาจจะยึดประเทศไทยให้เป็นรัฐอารักขา^๓ ซึ่งความกีดข้อนี้อังกฤษและฝรั่งเศสก็เคยดำริ ที่จะให้แบ่งประเทศไทยออกเป็นสองฝ่าย ภายใต้เขตอิทธิพลของอังกฤษและฝรั่งเศส^๔ แล้วแต่ไม่สำเร็จ เป็นเพราะประเทศไทยสามารถ

^๑ เฑช บุนนาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.

^๒ เฑช บุนนาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐ - ๗๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ F.J. Breiley, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕. ในปี พ.ศ. ๒๔๓๕

อังกฤษตกลงกับฝรั่งเศสเกี่ยวกับปัญหาพรมแดนและปัญหา "เขตอิทธิพล" และในปีเดียวกันนี้อังกฤษได้ทำสัญญาฉบับกับรัฐบาลไทย ให้กำรรับรองในบูรณภาพของดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา.

ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อมภายนอกประเทศได้ประกอบกับรัฐบาลไทยเร่งรัดงานด้านการปฏิรูปการปกครองประเทศไปพร้อม ๆ กัน

อุทาหรณ์สำหรับการปฏิรูป : การปกครองของรัฐบาลไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็คือ เหตุการณ์ไม่ได้ดำเนินไปโดยปราศจากอุปสรรคแต่ตรงกันข้าม การตัดสินใจที่เกิดขึ้นอาจดูคลุมเครือเป็นกบฏแข็งเมือง ดังเช่นกบฏเมืองแพร่ก็ได้ ขณะเดียวกันรัฐบาลต้องยอมรับว่าฝ่ายศักดินานี้ไม่ได้มีแต่ชนชั้นผู้ปกครองเดิมที่ถูกกดขี่และผลประโยชน์ส่วนตัวไปเท่านั้น แต่รวมไปถึงราษฎรชาวบ้านธรรมดาที่ไม่พอใจการปฏิบัติงานของพวกข้าราชการที่ทำความชั่วเหี้ยม

ค) ปัญหาทางงานเศรษฐกิจ ป่าไม้สักเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าอย่างยิ่งหนึ่งของประเทศ ดังนั้นผลประโยชน์ที่ได้จากการให้อนุญาตทำป่าไม้และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับป่าไม้จึงนับว่าเป็นรายได้ของแผ่นดินซึ่งอำนวยประโยชน์ในทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศอย่างมาก แต่ในสมัยแรก ๆ ปรากฏว่ารายได้ดังกล่าวตกอยู่ในกำมือของเจ้านายเจ้าของป่าและเจ้าผู้ครองนครในดินแดนนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะทางรัฐบาลได้ตกลงมอบอำนาจให้เจ้าผู้ครองนครเป็นผู้รับผิดชอบในการให้เขาทำป่าไม้แต่ผู้เดียว ฉะนั้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางงานเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลจึงพยายามหาทางถึงเอาอำนาจทางเศรษฐกิจซึ่งแต่เดิมตกอยู่ในอำนาจของเจ้านายเจ้าผู้ครองนครในดินแดนเหล่านั้นมาไว้ในกำมือของรัฐบาลกลาง โดยคำริที่จะเข้าดำเนินการกับป่าไม้เสียเอง เช่น การให้อนุญาตทำป่าไม้และการเก็บเงินค่าตอ เพื่อให้ได้เงินเต็มตามจำนวนที่ควรจะได้และจะได้แบ่งปันให้แก่เจ้าผู้ครองนครหรือเจ้านครบ้างตามสมควร^๑

^๑กริต สามะพุทธิ, "สมเด็จพระยาจักรพรรดิราชานุภาพกับกรมป่าไม้"
วนสาร, ๒๐(ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๐๕) : ๒๕๗ - ๒๕๘.

ดังโลกกล่าวมาแล้วถึงความสำคัญของดินแดนลาวในก้านเศรษฐกิจว่าเป็น
 แหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้สักที่มีมูลค่ามหาศาล ซึ่งเป็นปัจจัยประการหนึ่งซึ่งเสริม
 ความสนใจให้แก่อังกฤษและคนในบังคับอังกฤษเดินทางเข้ามาทำป่าไม้กันมาก^๑ ประกอบ
 กับอำนาจของเจ้าผู้ครองนครขณะนั้นมีสิทธิในการอนุญาตให้ทำป่าไม้ได้โดยไม่ต้องผ่าน
 ทางกรุงเทพฯ เพราะถือว่าเป็นเรื่องภายในของดินแดนนั้น ๆ^๒ อนึ่งเมื่อผู้ใดต้องการ
 ทำป่าไม้แห่งใดต้องขออนุญาตต่อเจ้าของป่าไม้หรือเจ้าผู้ครองนครนั้นก่อน ซึ่งขณะนั้นมี
 ๕ นคร ที่สำคัญคือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน โดยผู้ขอทำป่าไม้
 ต้องเสียเงิน "ค่าตอ" ทุกต้นที่ตัดให้แก่เจ้าของป่า โดยมีพนักงานทำหน้าที่ออกไปเก็บ
 เงินให้แก่เจ้าของป่าและเจ้าของป่าก็นำไปมอบให้แก่เจ้าผู้ครองนครอีกที ด้วยเหตุนี้
 การทำไม้สักแต่สมัยโบราณจึงนิยมตัดตอให้สูงเพื่อผู้ตรวจเก็บภาษี ซึ่งนิยมชี้ข้างจะไค้
 เห็นสะดวก ทั้งนี้เพราะระบบการเก็บภาษีไม้สักในขณะนั้น เก็บเป็นรายทอจากจำนวน
 ไม้ที่ตัดฟันออกไป^๓ อย่างไรก็ตาม ผลประโยชน์ที่ไค้จากเงินค่าตอนี้ไค้แบ่งออกเป็น
 ๓ ส่วน คือ

- ส่วนที่ ๑ แบ่งให้เจ้าของป่าไม้ที่อนุญาตให้คนเขาไปค่าเป็นการตัดไม้ของตน
- ส่วนที่ ๒ จัดให้แก่เจ้าพนักงานที่เขาไปเก็บค่าตอ และเป็นค่าใช้จ่าย
ในการทำงาน
- ส่วนที่ ๓ เป็นเงินที่แบ่งถวายเจ้าผู้ครองนครซึ่งเป็นผู้ปกครองดินแดนนั้น ๆ^๔

^๑พรพรรณ จงวิวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

^๒A.C. Pointon, The Bombay Burmah Trading Corporation, Ltd., 1863 - 1963, p. 34.

^๓อำนาจ คอวนิช, วิวัฒนาการการทำไม้สักในประเทศไทย, (ลำปาง : แผนกไม้สัก องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ลำปาง (อัสลำเนา), ๒๕๑๗). หน้า ๑.

^๔จช. ร.๕ ม.๑๖/๑๐, รายงานพระองค์เพ็ญฯ เสด็จตรวจการป่าไม้, (๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๒ - ๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๕).

การเก็บเงินค่าตอไม้ในระยะแรก ๆ ไม่ปรากฏว่าไว้กำหนดกฎเกณฑ์แน่นอนเหมือนในสมัยต่อมาทั้งนี้ก็เพราะเดิมป่าไม้ไม่มีราคากลางวัดเท่าไรนัก เจ้าของป่าไม้ซึ่งเป็นผูกรองคืนแก่กันแจกให้พวกพ้องและอนุญาตให้บุตรหลานโซบ่าวไพร่เข้าตัดฟันซัดลากไม้ไว้ขายคนละ ๑๐๐ - ๒๐๐ ต้น โดยไม่คิดเงินทองและเมื่อถึงคราวเปลี่ยนเจ้านครคนใหม่ ป่าไม้ก็ถูกถอนจากบุตรหลานพวกพ้องของเจ้ากรองนครคนก่อนมาแบ่งปันให้กับบุตรหลานของตน วนเวียนเรื่อยไป ต่อมาเมื่อป่าไม้เริ่มมีราคาขึ้นเพราะมีพวกพม่าและคนในบังคับอังกฤษเข้ามาขออนุญาตทำป่าไม้กันมากขึ้น จึงเกิดมีการเรียกเก็บเงินค่าตอขึ้นต้นละ ๑ รูปี^๑ นับเป็นต้นกำเนิดของการเก็บเงินค่าตอเรื่อยมาจนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้ากาวิโลรสได้เรียกเก็บเงินค่าตอคนละ ๓ - ๕ รูปี^๒ โดยกำหนดว่าไม้ขนาด ๘ - ๑๐^๓ ก่า เสียค่าตอในอัตรา ๑ รูปี ไม้ขนาด ๑๑ - ๑๓ ก่า เสียค่าตอ ๒ รูปี และไม้ขนาด ๑๔ - ๑๖ ก่า เสียค่าตอ ๓ รูปี

การกำหนดอัตราค่าตอไม้ดังกล่าวนี้ใช้ต่อมาถึงสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (พระเจ้าประเพ็ชร์ราชวงศ์สุดท้ายของเชียงใหม่) ในปี พ.ศ. ๒๔๑๖ เมื่อพระยานรินทรราชเสนี ขึ้นไปเป็นข้าหลวงรักษาราชการประจำอยู่เชียงใหม่ ได้ขึ้นค่าตอไม้ทุกป่าเป็น ๖ รูปี และเมื่อพระเจ้านองยาเขอ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร เสด็จขึ้นมาจัดราชการที่เชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ พระองค์ได้เพิ่มค่าตอขึ้นอีกคนละ ๒ รูปีทุกป่า ทำให้ค่าตอขณะนั้นเป็นต้นละ ๘ รูปี และอัตราค่าตอนี้ใช้มาจนถึงสมัยของพระยาทรงสุรเดช ข้าหลวงใหญ่คนสุดท้ายที่มารักษาราชการมณฑลพายัพ^๔ โดยเงินค่าตอไม้ที่เก็บที่เชียงใหม่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ กจข. ร.๕ ม.๕๘/๘๘, รายงานกรมหมื่นพิชิตปรีชากร เรื่องจักราชการลำพูน ลำปาง, (ร.ศ. ๑๐๓).

^๒ กจข. ร.๕ ม.๑๖/๑๐, เรื่องเดียวกัน.

^๓ ๑ ก่า เท่ากับ ๒๑ เซนติเมตร

^๔ เรื่องเดียวกัน.

แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ

- ๑) ค่าทอไม้ที่ล่องลงมาทางกรุงเทพฯ เป็นของเจ้าผู้ครองนครทั้งหมด
- ๒) เงินค่าทอไม้ทางแม่น้ำสาละวินแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ
 - ก) เป็นผลประโยชน์ของแผ่นดิน ๒ ส่วน
 - ข) เป็นของเจ้าผู้ครองเมือง และเจ้านายบุตรหลาน ๒ ส่วน

ส่วนไม้สักเมืองลำปางและลำพูน ที่ล่องลงมาทางแม่น้ำปิง เงินค่าทอไม้แบ่งออกเป็น ผลประโยชน์ของแผ่นดินครึ่งหนึ่ง และเป็นของเจ้าผู้ครองเมืองครึ่งหนึ่ง ในเรื่องเงินค่าทอไม้มีพระยาทรงสุรเดช ได้กล่าวว่า "ไม่ควรที่จะยอมให้เป็นของเจ้าผู้ครองเมืองฝ่ายเดียว ควรแบ่งเป็นของแผ่นดินเสียครึ่งหนึ่ง ถ้าไม่ทำอย่างนี้ฝ่ายเมืองน่าน เมืองแพร่ ซึ่งจะได้เงินตามเมืองนคร เชียงใหม่ก็จะแค้นเป็นเยี่ยงกันเป็นที่ลำบากแก่ราชการอยู่"^๑

การเก็บเงินค่าทอไม้ได้เปลี่ยนแปลงไปจนกระทั่งมีการจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๕^๒ แก่เงินค่าทอไม้ที่เก็บได้นี้ก็ยังแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหนึ่งแบ่งให้กับเจ้านายที่เกี่ยวข้อง และอีกส่วนหนึ่งที่ส่งลงมายังกรุงเทพฯ^๓

อนึ่ง การทำป่าไม้ในสมัยนั้นผู้รับอนุญาตทำไม้มิได้เสียเงินค่าทอไม้แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังคงเสียเงิน "ค่าปล่า" อีกด้วย โดยใครให้ค่าปล่าสูงผู้นั้นก็ได้รับสิทธิในการทำป่าไม้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเกิดการแก่งแย่ง เพื่อทำป่าไม้จนกระทั่งเกิดเป็นกรณีพิพาท รัฐบาลได้แก้ปัญหาโดยการจัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้นเพื่อดูแลผลประโยชน์

^๑ กจช. ร.๕ ม.๑๖.๓/๔, เรื่องพระยาทรงกึกเรียกค่าทอไม้แขวงเมืองเชียงใหม่บรรดาป่าที่ตกลำน้ำปิง, (๑๕ สิงหาคม ๑๑๕ - ๓ กันยายน ๑๑๕), ที่ ๓๓/๑๘๑๒๕, ๒๕ สิงหาคม ๑๑๕.

^๒ ซึ่งจะกล่าวต่อไป.

^๓ กจช. ร.๕ ม.๑๖/๑๐, เรื่องเดียวกัน.

ในเรื่องเกี่ยวกับป่าไม้ทุกชนิดอันเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ประเทศ และเป็นการ
 ป้องกันไม่ให้เรื่องราวที่เกี่ยวกับป่าไม้กลายเป็นเรื่องการเมืองได้เหมือนที่ที่เคยมีมา^๑
 แต่การดำเนินงานนี้มีผลกระทบกระเทือนต่อเจ้านายและเจ้าผู้ครองนครในดินแดนนั้น
 เพื่อเป็นการป้องกันการต่อต้าน รัฐบาลจึงได้คอยกำเนิการเป็นชั้น ๆ ก่อนที่จะจัดตั้ง
 กรมป่าไม้ ดังจะเห็นได้จากประกาศและพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับป่าไม้สักที่เริ่ม
 มีมาก่อนที่จะจัดตั้งกรมป่าไม้เสียอีก ทั้งนี้อาจจะกล่าวได้ว่ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญ
 ของกิจการป่าไม้ ในด้านเศรษฐกิจมาตั้งแต่ออกพระราชบัญญัติสำหรับอนุรักษ์เมือง ซึ่ง
 จะทำสัญญากับบรรดาพวกต่างประเทศถึงโลกอาวมาแล้ว และในปี พ.ศ. ๒๔๑๗
 ปีเดียวกันนั้นเอง ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการว่าด้วยการภาษีไม้ขนสักและไม้
 กระจงาเลข^๒ ซึ่งเป็นกฎหมายที่วางรากฐานในการจัดเก็บภาษีไม้สักให้เป็นระเบียบ
 ดังจะเห็นได้จากเหตุผลของการออกประกาศฉบับนี้ว่า

... ไม้ใหญ่ ๆ ในพื้นบ้านเมืองมาก คือไม้สักไม้แก่นต่าง ๆ ไม้กระจงาเลข
 ต่าง ๆ หลายอย่างหลายประการ เป็นทำเลที่ราษฎรชาวสยามแลคนชาว
 ท้องประเทศโคอาไทรยเป็นสินค้าใหญ่ อยู่อย่างหนึ่ง ผู้วราชการ เมืองแลกรม
 การเจ้าภาษีนายอากรได้เก็บค่าต่อไม้บางๆ ซักภาษีคนบาง ปีหนึ่งเป็นเงินก็มาก
 โกงมาเจือจวนเป็นกำลังในการหนุนบำรุงแผ่นดินอยู่ เจ้าภาษีไม่สนใจรักษา
 แลแต่เจ้าภาษีเสาะไม้แก่นไม้มานา เก็บภาษีเอาแก่ราษฎรลูกคามักเกวากายคละ
 ปนกันควยฉนิคไม้ต่าง ๆ ยังไม่มีกำหนด ราษฎรก็เกิดความเดือดร้อน บางที่
 ราษฎรจะลองแพไม่เป็นคนเป็นทอนุดงมา กัดว่าเจ้าภาษีจะซักภาษีอีกก็ดูยแปน
 กระกานมักเป็นแพลงลงลงมาบางๆ ต่อเป็นเรือใหญ่แอย ลองลงมาชายบาง เจ้า
 ภาษีเรียกภาษีบาง ไมไถเรียกบาง เงินแผ่นดินก็ตกขาดไป บางที่เจ้าภาษีตั้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑พรพวรรณ จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๕.

^๒ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๗ - ๘ (จ.ก. ๑๒๕ - ๑๒๖),

หน้า ๒๕๕ - ๒๖๖.

เรียกภาษีอยู่แถวนี้ ราษฎรถูกขายก็ต้องแพไม่ไปเสียแถวอื่นบ้าง ยักดองหนี
ภาษี เจ้าภาษีเก็บไม่ไคยบาง ก็ขาดประโยชน์เงินแผ่นดินไป . . .^๑

สาระสำคัญของประกาศฉบับนี้ก็คือให้เพิ่มงานเก็บภาษีไม้จากที่เคยมีที่เมือง
ไชยนาท กระจายไปอยู่ที่เมืองกาญจนบุรีอีกทางหนึ่ง และย้ำให้ผู้ลงไม้ให้ทราบว่าจะ
แจ้งแก่เจ้าภาษีที่ด่านภาษีทุกครั้งให้นำไม้ลงเข้ามา ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ผลประโยชน์ที่ได้
จากค่าต่อไม้ต้องเสียหาย

ใน พ.ศ. ๒๔๒๗ ได้มีประกาศ ๒ ฉบับ คือ

๑) ประกาศเรื่องซื้อขายไม้ซุง^๒ เป็นการประกาศให้ผู้ทำไม้ให้ทราบ
ว่าในปี พ.ศ. ๒๔๒๘^๓ จะต้องมีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ใหม่ เพราะฉะนั้น
ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องการซื้อขายและตัดฟันไม้มาศึกษาแบบอย่างเพื่อจะได้ทำการ
ให้ถูกต้องตามข้อบังคับ พร้อมกับแนบให้ผู้ทำไม้ต้องมีหนังสือสัญญาที่ประทับตราเสนาบดี
ที่กรุงเทพฯ และข้าหลวงผู้ว่าราชการต่างประเทศ ซึ่งถ้าหมดกำหนดแล้ว "เจ้าพนักงาน
ป่าไม้จะตั้งนายร้อย^๔ ตัดฟันไม้ในป่าทั้งปวง ซึ่งผู้ทำไม้ไม่มีหนังสือสัญญาประทับตรา

^๑ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๗ - ๘ (จ.ศ. ๑๒๒๕ - ๑๒๓๖),
หน้า ๒๕๕ - ๒๖๐.

^๒ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๘ - ๑๐ (จ.ศ. ๑๒๓๗ - ๑๒๔๘),
หน้า ๑๕๖ - ๑๕๘.

^๓ แต่ไม่ปรากฏว่ามีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับป่าไม้ออกมาแต่อย่างใด.

^๔ นายร้อย ตามเอกสารรายงานของพระองค์เพ็ญเสด็จตรวจการป่าไม้
๑ พ.ศ. ร.ศ. ๑๒๒ - ๕ พ.ศ. ร.ศ. ๑๒๒ ทรงอธิบายว่า "ส่วนพวกเงี้ยวนี้เป็น
คนฉลาดมีความคิดอ่านมากกว่าจึงเป็นนายพวกซมู ซึ่งเป็นญาติแท้โดยมาก นายพวกเงี้ยว
เหล่านี้อีกทีหนึ่งที เรียกว่านายร้อย ซึ่งเป็นผู้มีความคิดอ่านมากพวกนายร้อยเหล่านี้ที่
เป็นพวกโปแลมีไพร่บ่าวมาก มักจะทำป่าไม้ทั้งนั้น".

เสนาบดีกรุงเพา ภาคราชข้าหลวงสามหัวเมืองลาว^๑ ทั้งบวงใหม่ นั้นเป็นของแผ่นดิน
ให้สิ้น"^๒

๒) ประกาศเรื่องตัดไม้ขอนสัก^๓ เป็นประกาศห้ามมิให้ผู้นึงผู้ใดถาก
และตัดฟันทำอันตรายไม้สักในเขตเมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน
นอกจากจะได้รับอนุญาตประทัมตราข้าหลวงใหญ่และผู้ว่าราชการต่างประเทศซึ่งตั้งอยู่
ที่เชียงใหม่

ใน พ.ศ. ๒๔๓๐ ใ้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศใช้กฎหมาย
อีก ๒ ฉบับ คือ

๑) ประกาศพระบรมราชโองการเรื่องไม้ขอนสัก^๔ เนื่องจาก "การค้า
ขายไม้ขอนสักทุกวันนี้มีความเจริญมากขึ้น ไม้ขึ้นราคาจึงมีคณอยากไปไม้มากนัก ก็
เป็นเหตุให้เกิดโจรผู้ร้ายลักไม้จุกชุมขึ้น"^๕ เพราะฉะนั้นจึงกำหนดไว้ว่า ใ้ผู้นึงผู้ใด
นำดวงตราที่ประทัมตนไม้ตนไปจุกขุมไม้ที่ป่ากลางทุกหัวเมืองรายทางเหนือ
ล้านนาภาษี เพื่อป้องกันการค้าของผู้อื่น นอกจากนี้ยังห้ามเลื่อยไม้เหนือล้าน
นาภาษี ถ้าจะเลื่อยไม้สำหรับทำการอื่นใดต้องแจ้งใ้เจ้าพนักงานที่อำเภอรับทราบด้วย

๒) ประกาศพระบรมราชโองการฯ เพิ่มเติมเรื่องไม้ขอนสัก^๖ เป็นประกาศ
เพิ่มเติมรายละเอียดของประกาศฉบับแรกที่ว่าใ้ผู้นึงผู้ใดนำดวงตราที่ประทัมไม้ของตน

^๑สามหัวเมืองลาว คือ เชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน.

^๒เรื่องเดียวกัน.

^๓ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๘ - ๑๐ (จ.พ. ๑๒๓๗ - ๑๒๔๗),
หน้า ๑๕๕ - ๑๖๑.

^๔ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๑ - ๑๒ (จ.พ. ๑๒๔๘ - ๑๒๕๕),
หน้า ๑๑๑ - ๑๑๓. ประกาศลงวันที่ ๑ มิถุนายน ร.ศ. ๒๔๓๐.

^๕เรื่องเดียวกัน.

ไปจับบัญชีวงตราที่ผู้ว่าราชการ เมืองกรมการ โดยมีเจ้าพนักงานทำบัญชีชื่อ เจ้าของ
 ทำป่า ตำบลป่า และจำลองรูปวงตราไว้ที่ศาลากลาง แล้วให้ส่งหลักฐานต่าง ๆ
 เหล่านี้ไปยังผู้ว่าราชการเมืองตากและเมืองสวรรคโลก แล้วต้องทำหลักฐานใหม่
 อีกชุดส่งไปให้ผู้ว่าราชการ เมืองกรมการทุกหัวเมืองที่มีป่าไม้สัก นอกจากนี้ก็ส่งไป
 ให้พนักงานกำนันที่เมืองไชยนาท สุกท้ายของส่งบัญชีทั้งหมดลงมากรุงเทพฯ ซึ่ง
 จะเห็นใกว่ากฎหมายฉบับนี้เพิ่มความรัดกุมในเรื่องวงตรากรรมสิทธิ์ของผู้ทำไม้มาก
 ขึ้นกว่าฉบับแรก ทั้งนี้เพื่อป้องกันการลักลอบขโมยไม้ซึ่งมีอยู่ชุกชุมในขณะนั้น

ประกาศฉบับสุดท้ายเกี่ยวกับไม้สักก่อนที่จะจัดตั้งกรมป่าไม้ก็คือ ประกาศ
กระทรวงการมหาดไทยพิทักษ์ป่าไม้ขอนแก่น พ.ศ. ๒๔๓๒ (ร.ศ. ๑๐๘)^๑ ประกาศฉบับ
 นี้ให้มีการจัดตั้งด่านตรวจเก็บภาษีที่ตำบลปากน้ำโพ แขวงเมืองนครสวรรค์เพิ่มขึ้นจาก
 ด่านเก็บภาษีที่เมืองไชยนาท ทั้งนี้เพราะมีผู้ไปตั้งโรงเลื่อยไม้เหนือด่านภาษี แล้วต้อง
 ลงมา เจ้าภาษีตรวจตราได้ไม่ทั่วถึง ทำให้เก็บเงินภาษีสำหรับแผ่นดินได้ไม่เต็มที
 อีกประการหนึ่งได้กำหนดอัตราค่าภาษีไม้สักสำหรับผู้ซึ่งลงไม้ผ่านด่านภาษีตามพิทักษ์ใหม่
 คือ ไม้หลักแพยาว ๔, ๕, ๖ และ ๗ วา ใหญ่ ๒, ๓, ๔ และ ๕ ก้าวครึ่ง เสียค่า
 ภาษี ๑ สลึง

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๑๒ - ๑๔ (ร.ศ. ๑๐๘ - ๑๑๓),
 หน้า ๓๑ - ๓๒. ประกาศลงวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๒.

ไม้สักที่เลื่อยแล้วเป็นเหลี่ยม เสียภาษียกละ ๑ บาท ๓๖ อัฐ^๑

ไม้สักเลื่อยแล้วเป็นไม้คับ เสียภาษียกละ ๑ บาท ๑๖ อัฐ

ไม้สักที่เลื่อยแล้วเป็นไม้นิวไม่ระแนง เสียภาษียกละ ๑ บาท^๒

ประกาศและพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่รัฐบาลกลางได้ออกใช้บังคับในเรื่อง
ป่าไม้สักนี้ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นชัดว่ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญในก้านเศรษฐกิจไม่น้อย
เพราะพระราชบัญญัติและประกาศเหล่านี้ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงเรื่องการจัดเก็บภาษีค่าต้นไม้

มาตราเงินไทยมีดังต่อไปนี้

๕๐	เบี้ย	เป็น	๑	โสฬส
๒	โสฬส	"	๑	อัฐ
๒	อัฐ	"	๑	เสี้ยว หรือ ไพ
๒	เสี้ยว	"	๑	ซีก
๒	ซีก	"	๑	เฟื้อง
๒	เฟื้อง	"	๑	สลึง
๔	สลึง	"	๑	บาท
๔	บาท	"	๑	ก่าลึง
๒๐	ก่าลึง	"	๑	ชั่ง
๕๐	ชั่ง	"	๑	ทาบ (๔,๐๐๐ บาท)

อ้างอิง จาก คู่มือเศรษฐกร, "เหรียญกษาปณ์เมืองไทย" ใน เหรียญกษาปณ์

เมืองไทยและกระดาษเงิน, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๑๓), หน้า ๔๗.

(พิมพ์เป็นบรรณาการในการฉาปนกิจศพ คุณพ่อเจริญ เทียนศรี ณ เมรุวัดธาตุทอง

พระนคร วันพฤหัสบดีที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓).

๒ เรื่องเดียวกัน.

ให้เป็นระเบียบแบบแผนและมีมาตรฐานเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อการจักเก็บผลประโยชน์จากป่าไม้ จะก่อให้เกิดอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ซึ่งจะอำนวยประโยชน์ในทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศอย่างมากต่อไป

จากปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ ปัญหาการปกครองภายในหัวเมืองเหนือ และปัญหาค่านเศรษฐกิจ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญ ของดินแดนคานนาไทยอย่างมาก จึงทำให้รัฐบาลกลางต้องดำเนินการปกครองภูมิภาคส่วนนี้ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยการรวมอำนาจการปกครองเข้าสู่ศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ ยุบเลิกประเทศราชทั้งหมดและจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้นแทน พร้อมกับการเข้าดำเนินการดูแลกิจการภายในของคานนาให้เรียบร้อย ซึ่งจะเป็นสาเหตุนำไปสู่การจัดตั้งกรมป่าไม้ในระยะต่อมา

แนวความคิดและวิธีดำเนินการเข้าควบคุมกิจการป่าไม้

อาจจะกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเห็นการดีไกล และมีความคิดริเริ่มที่จะจัดการปรับปรุงการป่าไม้ให้ดีขึ้นกว่าเดิมโดยให้ทำเรื่องรวบรวมมังคุดพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับกิจการป่าไม้ของประเทศเยอรมัน ในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ว่าเป็น

. . . ป่าแลไม้ในแผ่นดินเมืองเยอรมันมีอยู่น้อยมาก คอเวอนเมนต์มีความปรารถนาอยากจะได้ไม้ป่าไม้ในพระราชอาณาเขตสยามเมืองใหม่มากขึ้น จึงได้คิดตั้งเจ้าพนักงานสำหรับจัดการสวนป่าไม้ในอาณาเมืองใหญ่เจริญแลมากขึ้นต่อไป แลหาเห็นว่าที่ตำบลใหญ่ ๆ วางแปลนเจ้าพนักงานก็ปลูกต้นไม้ลงให้เต็มที่เป็นป่าของคอเวอนเมนต์ แลตราขอรุณจะขายที่ป่าให้แก่คอเวอนเมนต์ ๆ เห็นว่าไม่แพงนักก็ซื้อไว้ ในเวลานี้คอเวอนเมนต์เยอรมันที่มีที่ป่าไม้ประมาณ ๕๐ ล้านเอเคอร์ คอเวอนเมนต์ให้คิดค้นไม้ขายเป็นประโยชน์ของแผ่นดินเองทั้งสิ้น และทั้งได้ใช้ไม้ในราชการแผ่นดินต่าง ๆ ในการก่อสร้างทั้งปวง ไม่ต้องเปลืองเงิน

กรมป่าไม้, "ประวัติกรมป่าไม้" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

หลวงซื้อไม้มาก . . . ๑

พร้อมทั้งได้แสดงความคิดเห็นเรื่องสภาพป่าไม้ของเมืองไทยไว้ว่า

. เนื้อที่แผ่นดินแลป่าไม้ในพระราชอาณาเขตประเทศสยามนั้นค่อนข้างจะหมด
ก็จะต้องซื้อจากต่างประเทศปลูกต้นไม้ ๆ ปลูกในโคนางของกรมขึ้นเองโดยเร็ว
ในแผ่นดินกรุงสยามถึงจะไม่ต้องซื้อที่ป่าปลูกต้นไม้ก็ดี ถ้าไม่จัดการเรื่องป่า
ไม้ให้ดีเป็นที่เรียบร้อย แลปล่อยให้ราษฎรทั้งหลายตัดฟันต้นไม้ความชอบใจเหมือน
อย่างในการทุกวันนี้ บางทีไม้ใหญ่คงจะหมดจะสิ้นไปเสมอทุกวันทุกปี ต่อไปคนไม่
ใหญ่คงจะโตขึ้นไม่ทันคนตัดเป็นแน่ . . . ๒

ความคิดของพระยาคำรั่งราชพลชั้นผู้สำเร็จราชการให้ก็จะพบว่าท่านได้ให้ความ
สำคัญในเรื่องเศรษฐกิจมากที่เกี่ยวข้อง ดังจะเห็นจากคำกล่าวที่ว่า

. ถ้าได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการเรื่องป่าไม้ทั่วทั้งพระ
ราชอาณาเขตเสียใหม่ให้ดีเป็นที่เรียบร้อยขึ้นตามสมควรแล้ว คงจะเก็บเงิน
อุดหนุนประโยชน์จากต้นไม้ ไม้โคกเงินขึ้นในพระคลังมหาสมบัติเป็นอันมากโดยที่ยืน
ฐานานสำหรับราชการแผ่นดินต่อไปภายหน้าทั้งการการขายสวนป่าแลไม้ในพระราช
อาณาเขตก็คงจะเป็นที่เจริญยิ่งขึ้นชานาเอาด้วยเหมือนกัน . . . ๓

ความคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากกรมหมื่นดำรงราชานุภาพที่ว่า

. การป่าไม้ในอินเดียและพม่าได้แยกออกจากอังกฤษและการทำป่าไม้
ตามแบบอังกฤษ ก็ถ่ายแบบจากเยอรมันเข้าอีกชั้นหนึ่ง คือ มีหน้าที่ตัดไม้ออกขาย
เป็นสินค้าที่รักษาป่าไม้ให้เสียหาย ป่าใดควรจะทำอะไรควรตัดแก้อย่างไรเป็นการ
เหมาะก็ให้ ป่าใดควรจะทำเองก็ทำเองมีประโยชน์ของตนเองของท้องถิ่นอยู่เปล่า ๆ
หรือเสียเปรียบแก่พม่าที่หากำไรเหลือเกิน . . . ๔

๑ กจร. ร.๕ ม.๑๖/๑๖, เรื่องป่าไม้ทั่วเมืองในมณฑลต่าง ๆ, (๑๘ กันยายน
ร.ศ. ๑๐๘ - ๘ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๑).

๒ เรื่องเดียวกัน.

๓ เรื่องเดียวกัน.

๔ กจร. ร.๕ ม.๑๖.๑/๑, หมอจิกผู้พระราชทรัพย์หลวงและรับเข้าทำป่าไม้,
(๒๐ เมษายน ร.ศ. ๑๐๘ - ๕ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๔).

อนึ่ง พระยาลำปางราชพลชั้นผู้ใหญ่ เสนอความคิดในการจัดการป่าไม้ขึ้นว่า "ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าตั้งเจ้าพนักงานสำหรับจะได้อำนวยการป่าไม้ขึ้นกรม ๑ กล้าย ๆ กันกับกรมนา เพื่อจะได้รักษาผลประโยชน์การป่าไม้ให้เรียบร้อย แลเก็บเงินค่าตอกกับภาษีไม้ทุกอย่างที่ราษฎร ลุกค้าคักฟันไม้ต่าง ๆ เหล่านั้น เป็นเงินสำหรับใช้จ่ายในราชการแผ่นดิน"^๑

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ กระทรวงเกษตรพานิชการได้ตั้งให้นายขจรเป็นข้าหลวงตรวจการป่าไม้โดยมีร้อยตรีน้อยเป็นผู้ช่วย ออกไปตรวจการป่าไม้ที่แขวงเมืองตาก และดูการเพาะปลูกตลอดจนโรงเรียนการป่าไม้ในประเทศอินเดียและพม่า^๒ เมื่อเสร็จสิ้นการเค้นหา นายขจรได้เสนอความเห็นที่จะจัดการป่าไม้ดังต่อไปนี้คือ^๓

๑) ควรมีเจ้าพนักงานสำหรับตรวจพื้นที่ป่าเพื่อจะได้ทราบจำนวนไม้ที่แน่นอนตลอดจนเจ้าพนักงานสำหรับตรวจป่าไม้ที่ป่าภูเขา โดยที่เจ้าพนักงานเหล่านี้ควรมีประสิทธิภาพในการทำงานที่ดี เพราะจะทำให้ได้รับผลประโยชน์จากการเก็บภาษีค่าตอกซึ่งเป็นรายได้ของแผ่นดินถึง ๕๐ - ๖๐ %

๒) ผู้รับสัมปทานทำไม้ ต้องนำดวงตราซึ่งตีประจำไม้มาจากบัญชีไว้แก่เจ้าพนักงานและต้องได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานก่อนจึงจะเข้าทำไม้ได้ อนึ่งเวลาซื้อขายไม้ก็ต้องกระทำต่อหน้าเจ้าพนักงานด้วย

^๑ กจช. ร.๕ ม.๑๖/๑๒, เรื่องเดียวกัน.

^๒ กรมป่าไม้, "ประวัติกรมป่าไม้" ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

^๓ กจช. ร.๕ ม.๑๖/๑๑, พระยาสุรศักดิ์ ส่งรายงานเรื่องข้าหลวงไปตรวจป่าไม้เมืองตากและเมืองพม่าแคนอังกฤษแควเลยไปอินเดียต่อไป, (๑๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๑ - ๘ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๒).

๓) การมีข้อบังคับสำหรับการทำป่าไม้ เช่น ห้ามตัดไม้ที่ยังไม่ได้ขนาด ไม่ควรปล่อยให้โคนปลายที่ไซ้ประโยชน์ไม้ได้ไว้ในป่าเพราะจะทำให้ไฟป่าไหม้หรือเสียหาย และควรจะได้มีการปลูกต้นสักลงแทนคนที่โคตัดไป โดยอาศัยพวกชาวไร่เป็นคน

๔) การตั้งสถานีที่ทำการป่าไม้และมีเจ้าพนักงานประจำสำหรับออกใบอนุญาตในการทำไม้ ตรวจจำนวนไม้ ตลอดจนตีตราประจำต้นสำหรับเก็บเงินค่าคอกไม้

สำหรับโรงเรียนวิชาการป่าไม้ที่ประเทศอินเเดีย นายพรโกไปศึกษาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องระยะเวลาที่ใช้ในการเรียน หลักสูตร ตลอดจนค่าใช้จ่ายโดยประมาณ พร้อมกับก็ได้รับหนังสือ เอกสาร และรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการโรงเรียนป่าไม้และการป่าไม้ทั้งจากประเทศอินเเดียและพม่าเป็นจำนวนมากซึ่งนายพรเองก็เห็นว่า "อาจจะนำมาเทียบเคียงเป็นตัวอย่างเพื่อเป็นทางคำหริที่จะจัดการป่าไม้ตามควรแก่พื้นที่ป่าในเขตรบ้านเมืองใดบ้างตามควร"^๑

เจ้าพนักงานป่าไม้อังกฤษในประเทศอินเเดียและพม่าก็มีส่วนในการเสนอความคิดริเริ่มจัดการป่าไม้ในเมืองไทย โดยได้เสนอคำแนะนำผ่านทางกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ซึ่งเดินทางมาที่ประเทศอินเเดียและพม่าในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ ว่า

การป่าไม้เมืองไทยว่าถ้ายังไม่ดีก็จะลงทุนรอนมากถึงตั้งกรมจัดการป่าไม้อย่างในประเทศอินเเดียและเมืองพม่า ถ้าออกกฎหมายแบบขนาดไม่ให้ตัดและจัดวิธีตรวจรักษาป่าไม้เล็กในป่าอย่าให้เป็นอันตรายหมดไปเสียเท่านี้ การก็จะดีขึ้นกว่าเดี๋ยวนี้มากและขออนุญาตทำป่าไม้ในเมืองไทยคงจะมีมากขึ้น เพราะที่เมืองพม่าเด็กอนุญาตพวกรับทำป่าไม้คงจะเขามาหาการทำในเมืองไทยโดยมาก . . .^๒

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ กจร. ร.๕ ม.๑๖.๑/๑, เรื่องเดียวกัน, ที่ ๒๕๖/๒๓๒๔๔, (๒๗ มกราคม พ.ศ. ๑๑๑).

พร้อมกันไกรมหมื่นคำรงราชานุภาพ ยังทรงอธิบายถึงการที่จะให้ข้าหลวงทำป่าไม้ในหัวเมืองลาวเฉียงวา

. . . การที่จะให้ข้าหลวงทำป่าไม้เสียเองนั้น ถ้าทำได้ก็จะเป็นการดีมากทั้งฝ่ายประโยชน์และแบบแผนประเทศที่ใกล้เคียงเขาก็กทำอยู่แล้ว แต่จริงวิถีการเขาป่าไม้ พอดกาทำโคอย่างใด ข้าหลวงก็ทำโคเหมือนกัน ตั้งแต่คุงไสหุยลาไซสอยและทวนรอนที่จะลงจะซื้อสิ่งของและจะจ้างคนก็จะใช้โคเท่านั้น จะผิดกันก็มีอย่างเดียว ที่ชาวพอกาเขามีความฉิบหาย คอยเป็นเครื่องตักเตือนให้หวาดไหวและกระเบียดกระเสียใจรอนใจหาผลประโยชน์อันอยู่เสมอ ยิ่งกว่าผู้ทำการของราชาธิปไตย ซึ่งไม่ถึงกัด้วยการล้มละลาย ถึงจะคิดให้ผลประโยชน์ผู้ทำการตามส่วนกำไรที่ใด ถ้าไม่มีการควบคุมตรวจตราให้แข็งแรง ก็จะไม่ มีประโยชน์อันใด . . .

เมื่อความคิดที่ว่า "สิ่งที่ดีที่สุดที่ควรจะทำนั้น ถ้าป่าไม้เหล่านี้ได้เป็นของคอเวอนเมนต์ทำเองเสียหมดทั้งสิ้น จะเป็นการดีมาก ทั้งจะได้กำไรในการขายไม้ และได้ไลคนตีแยกคองกฤษออกจากเมืองเสียให้หมด ไม่เป็นที่ลำบากซึ่งบางที่ต่อไปข้างหน้าจะเป็นการใหญ่โตไปได้ การที่จะทำป่าไม้เป็นของคอเวอนเมนต์นี้ เหนว่าจะมีคุณเป็นอันมากเป็นแน่ แต่ไม่สู้จะเป็นการยากนักด้วย"^๒ ทำให้รัฐบาลมีความคิดที่จะจัดการเรื่องป่าไม้โดยดูตัวอย่างจากประเทศพม่า ซึ่งชาวอังกฤษได้จัดวางแบบแผนไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งการครั้งนี้ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในการดำเนินงานค้าป่าไม้โดยเฉพาะ กรมหมื่นคำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยขณะนั้นเห็นว่า

. . . เวลาที่มีไทยคนหนึ่งคนใดจะมีความรู้ในการป่าไม้กุดที่จะเป็นหัวหน้าอำนวยการป่าไม้ใด . . . ถ้าจะไปรุกเกล้าให้จัดการกรมป่าไม้ขึ้นทางอย่างที่ดีที่สุด ควรยืมคนในราชาธิปไตยอังกฤษที่เมืองพม่ามาเป็นผู้คิดอ่านและอำนวยการ

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

สักคนหนึ่ง โดยกำหนดอย่างเร็วที่สุดเพียง ๓ ปี หรือ ๔ ปี ก่อนที่จะฝึกหัดไทย ซึ่งจะได้จัดไว้ให้เป็นตัวรองนั้น เขาใจทางที่จะทำต่อไป แต่เมื่อมีตัวมิสเตอร์ เกอแอสเตนคอยลอบตัวอยู่ ดูหนึ่งถึงมีที่จะจางคนอังกฤษมาถึงจะใจคนที่เขาใจ การป่าไม้คือความมิสเตอร์ เกอแอสเตนคอย ดูเป็นการเปลี่ยนแปลงขึ้นสองซ้ำ นานที่จะ ไซมิสเตอร์ เกอแอสเตนคอยนี้ลองดูมากกว่าที่จะเรียกคนใหม่ . . .^๑

ดังนั้น มร. กาสเทพโจลด์ จึงได้ออกเดินทางสำรวจสถานการณ์ป่าไม้ทาง มณฑลพายัพโดยใกล้ชิดแจ้งว่า

. . . การป่าไม้ในหัวเมืองลาวเฉียงที่เป็นอยู่แลทำอยู่อย่างใด เขาขอเข้าใจ อยู่โดยมาก แลวิธีที่อังกฤษจัดการอย่างใดนั้นยังหาได้ศึกษาไม่ ถ้าจะไปรด เกลาให้เป็นผู้จัดการเรื่องป่าไม้ จะขอรับพระราชทานพระบรมราชาญาต ออกไปศึกษาการป่าไม้ในเมืองทมาสักรวาทหนึ่งก่อให้เกิดความรู้เห็นแลดู จึงจะ ใดเทียบเคียงกับการป่าไม้ในหัวเมืองลาวเฉียงซึ่งควรจัดแก้ไขให้ดีขึ้น . . .^๒

แต่พอเดินทางไปถึงจังหวัดตาก มร. กาสเทพโจลด์ ก็ล้มป่วยอย่างกะทันหัน และถึงแก่กรรมในเวลาต่อ รัฐบาลจำเป็นต้องสรรหาผู้ชำนาญการป่าไม้คนอื่นมาดำเนินการต่อไป โดยได้ขอความร่วมมือไปยังรัฐบาลอังกฤษที่อินเดีย^๓ ซึ่งก็ได้รับตอบจาก มิสเตอร์เคอเบูนเซน อุปทูตและกงสุลเยเนอรัลอังกฤษขณะนั้นว่า "ด้วยข้าพเจ้ามีความ ยินดีที่จะสืบถามคอเวอนเมนต์อินเดียว่า จะมีคนผู้ชำนาญเป็นพนักงานป่าไม้ผู้พอที่จะ ใดเข้ามารับราชการฝ่ายสยามสักสองสามปี เพื่อที่จะได้แนะนำตักเตือนแลช่วยใน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

^๑ กจธ. ร.๕ ม.๑๖/๘, เรื่อง จะให้มิสเตอร์ เกอแอสเตนคอยเป็นผู้จัดการ ป่าไม้หัวเมืองลาวเฉียง, (๒๕ มกราคม ร.ศ. ๑๑๐ - ๑๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๔).

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ คูสิต นามิซัพสัน, "ป่าไม้กับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทย" สรรพากรศาสตร์, (ฉบับพิเศษวันสถาปนากรมสรรพากรครบรอบ ๕๓ ปี) ๑๑ (กันยายน ๒๕๑๑) : ๓๓.

การที่จะจัดให้มีกรมป่าไม้ขึ้นในกรุงสยามกรมหนึ่ง^๑ เมื่อรัฐบาลไค้ค่าเงินการขอยืม
 ตัวข้าราชการป่าไม้ชาวอังกฤษจากกงสุลอังกฤษแล้ว ต่อมา มร. เอช. สเลค
 (Mr. H. Slade) ซึ่งรับราชการอยู่กรมป่าไม้พม่าก็ถูกส่งตัวมาปฏิบัติราชการใน
 ประเทศไทยใน พ.ศ. ๒๔๓๘ มร. เอช. สเลค ได้เดินทางไปสำรวจสถานการณ์
 ป่าไม้สักทางภาคเหนือ พร้อมกับทำรายงานกราบทูลพระเจ้าอนงยาเซอ กรมหมื่น
 คำรงราชานุภาพ เพื่อชี้แจงข้อบกพร่องของการทำป่าไม้ในขณะนั้นอย่างละเอียด
 รวมทั้งได้เสนอวิธีแก้ไขหลายประการถึงโลกลาวมาแล้วในบทที่ ๑

เมื่อกระทรวงมหาดไทยได้รับรายงานเสนอข้อบกพร่องเกี่ยวกับกำรปรับปรุง
 กิจการป่าไม้ของ มร. เอช. สเลค แล้ว พระเจ้าอนงยาเซอ กรมหมื่นคำรงราช
 นุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย จึงได้ทรงรับโครงการเพื่อพิจารณา แล้วนำความ
 กราบบังคมทูลพระเจ้าบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมกับขอพระราชทาน
 พระบรมราชวินิจฉัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเห็นชอบและทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกรมป่าไม้^๒ ตั้งสำเนาพระราชหัตถเลขาในรัชกาลที่ ๕
 ว่า

ที่ ๒๒/๓๔๔

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันที่ ๑๘ กันยายน^๓ รัตนโกสินทรศก ๑๑๕

ถึงกรมหมื่นคำรงราชานุภาพ กรวยจดหมายที่ ๘๘/๑๘๓๓๗ ลงวันที่ ๖ เดือน
 สิงหาคมมีเสด็จเสด็จตรวจการป่าไม้ มีความเห็นที่จะจัดการต่อไป มหาดไทยเห็น
 ชอบด้วย ขอพระราชทานจัดการนั้น ได้ตรวจดูตลอดแล้ว เห็นว่า ความคิดมีเสด็จเสด็จเป็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ กจร. ร.๕ บ.๖/๑๕, เรื่องชาวต่างประเทศที่จ้างมารับราชการในกรม
 ป่าไม้, คำแปลที่ ๕๖๕๑ (วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๘).

^๒ พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

^๓ เนื่องจากพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ ลงวันที่ ๑๘ กันยายน ดังนั้นกรมป่าไม้
 จึงถือว่าวันนี้เป็นวันสถาปนาของกรมป่าไม้ตั้งแต่นั้นมาเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน.

ความถูกต้องถึงแก่ทุกประการ เป็นอันอนุเคราะห์ถามที่ว่า

การซึ่งจะถือป่าไม้เป็นของหลวงทั้งสิ้นนั้น เห็นว่าเป็นการ มีตัวช่วยอยู่ เช่น แดงก่อนป่าไม้ที่ตกเป็นมรดกแก่บุตรหลายเจ้าผู้ครองเมือง เจ้าของป่าไม้มีอำนาจที่จะหาผู้รับเช่าทำเอาตามลำพัง เกิดความวุ่นวายเรื่องใหญ่ เขาหลายรายชุกชุมหนักขึ้นจึงได้คิดขึ้นมอบที่ป่าไม้เจ้าผู้ครองเมืองเป็นผู้ให้ออนุญาตแก่คนเลี้ยว เมื่อใดก็ตามมาเช่าได้ให้ป็นรายใหญ่เจ้าของป่าเป็นส่วน ๆ การที่ป็นเงินนั้นก็ไม่เรียบร้อย เพราะไปคิดค้างอยู่เสียที่ผู้รับทำป่าบาง ที่พนักงานผู้ตรวจเก็บค่าคอบาง ละล่ายไปในคลังบาง เงินแผ่นดินก็พลอยสาบสูญไปควย การที่คอบุเรือนเขาจะรับเก็บเงินคาคอนี้ ก็เพื่อจะให้ได้เงินมากตามที่ต้องการจะไค และจะแบ่งส่วนให้เจ้าผู้ครองเมือง และเจ้าของป่าตามที่ต้องการจะไคและเคยไคจะขาดประโยชน์ไปก็แต่ผลมากตามที่ต้องการจะไค และเคยไคจะขาดประโยชน์ไปก็แต่ผลประโยชน์ซึ่งไคโดยนอทาง คือเงินน้ำใจ และอะไรอื่น ๆ ถ้าเงินที่ไคโดยทางตรงไครับเก็บเต็มบริบูรณ์แล้วถึงจะขาดไคโดยทางลับไปก็จะเป็นที่เสียใจอันไคมากจะเป็นอยู่ก็แต่แรก ๆ เมื่อยังไม่ไครับเงิน

แต่ส่วนการรับเงินในเมืองเชียงใหม่ที่ชาวหลวงทำอยู่ทุกวันนี้ต้องขอกล่าวซ้ำอีกว่าไม่ไครู้ว่าทำกันประการไคเลยชานานมาแล้ว ความก็หาไคความอันไคไม่ ฝ่ายการคลังที่เมืองเชียงใหม่ ชาวหลวงเองก็กล่าวโทษอยู่ที่ว่ามีที่รั่วไหล ไม่เป็นการเรียบร้อย ถ้าหากว่าจัดการรวบรวมเก็บเงินขึ้นเช่นนี้แล้วเงินคาคอบจะส่งที่ชาวหลวง ๆ จะส่งให้คลังเมืองเชียงใหม่เก็บ ชาวหลวงไครับเท่าไคก็ไม่ต้องบอกให้รู้ จายก็ไม่ต้องบอกให้รู้ จะสูญหายไปไคคลังเท่าไคก็ไม่ต้องรู้ เห็นว่ามีประโยชน์แก่คนสารอันไคไม่ ส่วนเงินภาษีไม่ขอสักที่ท่าอยู่บัดนี้เป็นการหุละหุหลวมจริงที่จะไคไปอยู่กระทรวงมหาดไทยก็เพื่อประสงค์ที่จะไคจัดการร่วมกันกับป่าไม้ เพราะการตรวจตราอาศัยกันและกันรักษาประโยชน์ไคทั้งสองฝ่าย แต่การรับเงินส่งเงินนี้ ถ้าส่งทางมหาดไทยก็ต่องเป็นการอ้อม คือมหาดไทยต่องไปคล่าเงินอยู่เสียก่อนแล้วจึงส่งคลังเป็นการเพิ่มชุระในกระทรวงมหาดไทยเกิดขึ้นอีกหน้าที่หนึ่ง และไม่เป็นการเรียบร้อย ถูกคองความแบบความคิดที่จัดการคลัง

เพราะฉะนั้นการป่าไม้และภาษีไม่ขอสัก นี้ถ้าจะว่าแล้ว คงจะขึ้นอยู่ในคลัง แต่เพราะเหตุว่าคลังเพียงจะมีจัดการเปลี่ยนแปลงใหม่ และยังไม่ป็นอำนาจทั่วถึงไปถึงหัวเมือง ถ้าจะให้จัดการแต่แรกก็จะเป็นที่ขัดของควยอำนาจที่จะจัดการไคตลอดไค จึงเห็นว่า ควรแล้วที่จะให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงพระคลัง
ปริกษาหารือในเรื่องที่จะรับเงินส่งเงินแลให้ไคงบประมาณรับแต่จ่ายซึ่งการแลไคคลังแล้วให้ชาวหลวงเมืองลาวเฉียงยื่นขอหาไคเป็นการหุละหุหลวมเหมือนอยู่ข้างเช่นเป็นอยู่ทุกวันนี้
ความขอความซึ่งมีผู้เตอร์สเล็ก แนะนำขอ ไคควรไคแล้วแต่รัฐบาลกลางประเทศว่าจะไม่ลงหลวงตราอนุญาตให้รับเช่าทำป่าไม้อีกนั้น ไคแรงความไปยังกระทรวงต่าง-

ประเทศ การที่จะไม่ล่องควกรารับเข้าทำป่าไม้ต่อไปนั้นก็เป็นที่ของกระทรวงมหาดไทยตงกันอยู่แล้ว
 รางสัญญาป่าไม้ใหม่ให้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยนำขึ้นปรึกษาในที่ประชุมเสนาบดี
 ให้อยู่ใน กรมป่าไม้เป็นตกลงให้ตั้งบรรดาป่าไม้ทั้งปวงและกำหนดภาษีเมืองฉะเชิงเทรา
 กระทรวงมหาดไทย ให้นำร่างพระราชบัญญัติการป่าไม้ เสนอที่ประชุมเสนาบดี
 การทั้งปวงนี้ไ้ส่งไปยังกระทรวงพระคลังมหาสมบัติแล้ว ไ้ส่งหนังสือต่าง ๆ ตามที่ไ้ส่งมานี้ไปให้เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พิจารณาขอความและปรึกษาหารือกันให้ตลอด.

(พระปรมาภิไธย) สยามมินทร์

เมื่อจัดกรมป่าไม้ขึ้นโดยสังกัดอยู่ในกระทรวงมหาดไทยถึงพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า "การป่าไม้และภาษีไม้ขอนสนี้ . . . ควรให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงมหาดไทย"^๑ แล้วสำนักงานครั้งแรกของกรมป่าไม้ไ้จัดตั้งขึ้นไว้ที่จังหวัดเชียงใหม่ เพราะสะดวกต่อการควบคุมการทำไม้สักซึ่งอยู่ทางภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่^๒ และเมื่อสถาปนากกรมป่าไม้ขึ้นแล้วพระองค์ไ้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ นายเฮช.สเลด (Mr. H. Slade) เป็นเจ้ากรมป่าไม้^๓ เป็นคนแรก เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ซึ่งเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า
 The Chief Conservator of Forest

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ถึงขอความในสำเนาพระราชหัตถเลขาถึงเกล้าฯ.

^๒ พรพรม จงวัฒนา, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๑.

^๓ ตำแหน่งเจ้ากรมป่าไม้ไ้เปลี่ยนเป็นอธิบดีกรมป่าไม้ในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ สมัยพระยาคุณนทีพิทักษ์ เป็นอธิบดีกรมป่าไม้คนแรก.

อำนาจหน้าที่ของเจ้ากรมป่าไม้ในสมัยนั้นมีดังต่อไปนี้ คือ

- ๑) มีอำนาจในการให้อนุญาตหรือไม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดรับเช่าทำป่าไม้ในกรณี
ที่เห็นสมควร
- ๒) มีอำนาจในการพิจารณาให้คนเข้ารับราชการหรือไล่ออกจากราชการ
แต่มีข้อแม้ว่าต้องเป็นเจ้าพนักงานที่มีเงินเดือนต่ำกว่า ๑๕๐ บาทลงมา
- ๓) มีอำนาจจ่ายเงินไถ่ตามงบประมาณที่กำหนดไว้
- ๔) มีอำนาจฟ้องร้องคนในบังคับสยามหรือคนในบังคับต่างประเทศในกรณี
ที่ทำผิดพระราชบัญญัติป่าไม้ และให้เจ้ากรมป่าไม้มีฐานะเป็นอัยการในคดีเหล่านั้นด้วย
- ๕) มีอำนาจออกกฎหมายโดยตรงต่อกงสุลเมือง เชียงใหม่ในเรื่องที่เกี่ยว
กับป่าไม้ และมีอำนาจในการออกกฎหมายโดยตรงกับกระทรวงพระคลังเพื่อปรึกษา
หารือเกี่ยวกับเรื่องเงินและบัญชี
- ๖) มีอำนาจในการติดต่อโดยตรงกับกระทรวงมหาดไทย โดยไม่จำเป็นต้อง
ผ่านเจ้าหลวง^๑

นอกจากหน้าที่ของเจ้ากรมป่าไม้ดังกล่าวแล้ว เจ้ากรมป่าไม้ยังต้องดำเนิน
งานร่วมกับกระทรวงมหาดไทย เพราะฉะนั้นจึงมีข้อความหรือเหตุการณ์ในกรณีพิเศษที่
เจ้ากรมป่าไม้ต้องทำการหารือขอคำสั่งแก่ข้าจกเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในกรณี
ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

- ๑) ในกรณีที่เจ้ากรมป่าไม้จะให้สัตยาบันและยอมประทับตราให้อนุญาต
เช่าทำป่าไม้ จะต้องดำเนินการปรึกษาและฟังคำสั่งจากเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
และให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้อนุมัติโดยตรง เพราะเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณา

^๑กระทรวงเกษตร, ประวัติกรมป่าไม้, หน้า ๘.

อย่างละเอียดครบถ้วน

- ๒) ในกรณีเรียกคนเข้ารับราชการหรือไล่ออกจากราชการในกรณีที่บุคคลผู้นั้นได้รับพระราชทานเงินก้อนตั้งแต่ ๑๕๐ บาทขึ้นไป ควรเป็นหน้าที่ของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงพิจารณาพร้อมกับเจ้ากรมป่าไม้วาย ทั้งนี้เพราะเจ้าพนักงานระดับนี้เป็นข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งที่มีความสำคัญพอสมควร
- ๓) ในฐานะที่กรมป่าไม้เป็นกรมหนึ่งที่สูงขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย เพราะฉะนั้น กระทรวงจึงมีหน้าที่อนุมัติในเรื่องงบประมาณรายรับรายจ่ายให้แก่กรมป่าไม้
- ๔) การย้ายหรือเปลี่ยนที่ตั้งสำนักงานป่าไม้ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ เรื่องหนึ่ง กรมป่าไม้จะดำเนินการโดยพลการไม่ได้
- ๕) ในกรณีที่เปลี่ยนวิธีเก็บค่าดอกไม้และเก็บภาษีไม้นั้น เจ้ากรมป่าไม้ควรทำรายงานเสนอและขอรับคำสั่งจากเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเสียก่อน

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กจช. ร.๕ ม.๑๖/๗, ความเห็นนิสเตอร์สะเลคเรื่องจะตั้งกรมป่าไม้ที่เมืองนครเชียงใหม่, ที่ ๑๘๐/๓๑๕๗๗ เรื่องอำนาจเจ้ากรมป่าไม้ (๒๓ ธันวาคม ร.๓. ๑๑๕).